

ŞERH-İ DU'Â-YI KADEH VE KADEH DUASI MAZMUNU

Suat DONUK*

ÖZET

Divan edebiyatının temel unsurlarından biri mazmundur. Mazmunun tanımı hakkında cumhuriyetten günümüze kadar değişik fikirler ileri sürülmüştür. Genel kanı, mazmunun; bir olay, olgu veya durumun doğrudan değil de bazı ilgili kelimelerle şiire yerleştirilip, bu kelimelerin anlam katmanları yardımıyla sezdirilmesi, buldurulmaya çalışılmasıdır. Divan şiirinde geçen mazmunları sezme, bulma için Osmanlı toplumundaki bir aydının sahip olduğu bilimsel ve kültürel bilgilerden hareketle divan şiirinde geçen mazmunları açıklamak amacıyla Ahmet Talat Onay tarafından “Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı” isimli bir eser kaleme alınmıştır. Bu eserde yazar, “Kadeh Duası” maddesinde, *Şiirlerimizde geçen “kadeh duası” tabirinin delalet ettiği mazmun tamamıyla anlaşılamamıştır.* demektedir. Mazmunların izahı, divan şiirinin anlaşılması bakımından hayati önem arz ettiği için, bu çalışmada A. Talat Onay’ın “Anlaşılamamıştır.” dediği kadeh duası mazmununun açıklanması amaçlanmıştır. Osmanlı kültür hayatından kalma el yazması eserler içerisinde “Şerh-i Du’â-yı Kadeh” isimli bir risalenin çeşitli nüshaları bulunmaktadır. Bu risalenin farklı nüshalarındaki değişik anlatımlar kadeh duası mazmununu ihtiva eden beyitlerin çoğunu genel itibarla anlaşılır kılmaktadır. “Kadeh Duası” ifadesinin geçtiği başkaca beyitlerin izahını Osmanlı dini-sosyal hayatındaki geniş dua yelpazesinde ve divan şiirinin temel çatışmalarından “rind-zâhid” tiplerinde aramak gerekmektedir. Çalışmanın başında mazmun kavramı üzerinde durulmuş, Şerh-i Du’â-yı Kadeh isimli konuyla alakalı eserin nüshalarının içeriği ve tahlili verilmiş, 142 divanın taranması neticesinde tespit edilen kadeh duası mazmununu içeren beyitler izah edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Divan Şiiri, Mazmun, Kadeh Duası.

ŞERH-İ DU'Â-YI KADEH AND THE MAZMUN OF CUP PRAYER

ABSTRACT

One of the factors of Divan Literature is “mazmun”. There are lots of different ideas about the meaning of “mazmun” from the beginning of the Republic to today. The common idea is that “mazmun” is placing the events or statements in a poem not directly, but by using related words and making these words evident to the readers by using their different meanings and trying to be found their meanings. You need to know all the scientific and cultural knowledge of a educated person in Ottoman society to find the “mazmun”s in the Divan poems. A book named “The

* Celal Bayar Üniversitesi Doktora Öğrencisi, Manisa, El-mek: suatdonuk@hotmail.com

Mazmuns and Their Explanations in The Old Turkish Literature” was published to explain the mazmuns in Divan poems by using the information about the Ottomans’ cultural lives by Ahmet Talat Onay. In this work, the writer says “The mazmun related to ‘cup prayer’ was not explained completely” in the article of ‘Cup Prayer’. People can see various copies of a small book in the name of “Şerh-i Du’â-yı Kadeh” in the remaining parts of Ottoman Culturel life manuscript Works. Different explanations in the copies of this little book helps general understanding fot most of cup prayer mazmun couplets. In order to find the meaning of the other couplets that contain “Cup Prayer” people should look for one of the different types of basic studies “rind-zâhid” in divan poems and the wide range of cup prayer in Ottoman religion-social life. In this work, it is aimed to explain the mazmun in Cup Prayer that Ahmet Talat Onay said ‘can’t be explained’, because it is very important to clarify the mazmuns to understand the Divan poems. At the beginning of the work, the definition of mazmun is clarified, the meanings are given about the subject of Şerh-i Du’â-yı Kadeh and the staves related to the Cup Prayer are explained after analysing the 142 Divan poems.

Key Words: Divan Poems, Mazmun, Cup Prayer.

Giriş

Divan edebiyatı; kendisine mahsus sanat felsefesi, estetik kabulleri, metin formları ve bu çerçeveler içerisinde eser meydana getirecek edebi icra malzemelerine sahip bir edebiyattır. Bu edebiyata göre “Sanat nedir?”, “Güzel nasıldır?” veya “Eser hangi şekillerle meydana getirilir?” gibi soruların cevapları bellidir. Hatta bu biçimlerin içerisinde yerleştirilecek malzemeler olan kelimeler, remizler, mefhumlar ve mazmunlar dahi bellidir. Her yeni divan şiiri demek, çerçevesi ve parçaları aynı olan bir puzzledan her defasında eşsiz güzellikte farklı bir görüntü çıkarmak demektir. Bu yapbozun en önemli parçalarından biri olan mazmunun tam olarak ne olduğuna dair farklı görüşler ortaya konmuştur. Osmanlı devletinin son dönemlerinin edebiyat nazariyecileri arasında mazmun tanımında temel anlam-terim anlam karışıklığından dolayı küçük fikir ayrılıkları görülüyordu. Harf devrimi sonucunda bir gecede tedavülden kalkan Arap harfli metinlerle aralarına mesafe koyan cumhuriyetin ilk yıllarının yazarlarının eski metinleri okumadan, tabiri caizse sahaya inmeden yaptıkları yorumlarla mazmunun ne olduğu iyice müphem bir hal almıştır. Bu müphemliği aydınlatmak amacıyla özellikle son dönemde eski edebiyat uzmanları çok sayıda araştırmaya imza atmışlardır. Yazımızın esas konusu mazmun olmadığından dolayı mazmuna dair ayrıntıya girmeyeceğiz. Bu çalışmanın ana odağı olan kadeh duası mazmunu mevzuunun anlaşılabilmesi için bilinmesi gerekenlerden biri mazmundur. Bu nedenle öncelikle, mazmun konusunda yapılan çalışmalarını sıralamayı yararlı görmekteyiz.

Mazmuna Genel Bir Bakış

Ansiklopedi ve lügatler dışında, cumhuriyet tarihinde mazmun ile ilgili ilk bilgilerin bulunduğu kaynakların bu konuda müstakil olarak hazırlanan metinler olmadığını görmekteyiz. Mazmun, akademik anlamda ilkin, eski edebiyata dair kaleme alınmış bilimsel metinlerde¹, divan

¹ Buna örnek olarak şu eseri verebiliriz: **Prof. Dr. Ali Nihad Tarlan’ın Makalelerinden Seçmeler**, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1990.

şairlerinin divanlarının ya da bazı şiirlerinin neşredildiği eserlerde² veya edebiyata dair genel bilgilerin sunulduğu kitaplarda³ bölüm ya da paragraf çapında kendine yer buluyordu. Mazmuna dair bilgi parçacıklarının konunun anlaşılmasında eksik kalmasından sonra baştan sona mazmuna ayrılan çalışmalar peşi sıra yayınlanmaya başlamıştır. Bunların ilki, hocası Ali Nihat Tarlan'ın "Mazmun, bir şeyi o şeyin vasıflarını veya o şeyi tedâî ettirecek kelime ve kavramları zikrederek bir ibarenin içinde gizlemektir." tanımının ileticisi olan Mehmed Çavuşoğlu'nun 1984 yılında Türk Dili dergisinde⁴ çıkan makalesidir. Bu makalede Çavuşoğlu, çeşitli şiir örneklerinden hareketle mazmunun ne olduğunu, ne olmadığını irdelemeye çalışır. Yaptığı şiir tahlillerinden sonra "Mazmûn sözlüklerde de belirtildiği gibi bir cümle, bir mısranın, bir deyim, bir sözün içerdiği ve onlardan herkesin anladığı hakikî ve mecazi mana demektir. Bir edebiyat terimi olarak da asıl mananın yanında bir isme, bir atasözüne, bir olaya telmihtir." sonucuna ulaşır.

Mazmunun anlama dair bir mefhum olması ve anlamın nesnel hatlarının olmaması eski edebiyat uzmanlarının konu üzerinde fikir birliğine varamamasının önemli bir nedeni olmuştur. Üstelik daha mazmunun ne olduğu konusunda ortak bir kaniye ulaşılmadan "mana, bîkr-i mana ve nükte" kavramlarının mazmunla anlam bağları olduğu ve bunların da hatlarının çizilip tasnif edilmesi gerektiği, ondan sonra neticeye ulaşmanın doğru olacağı dillendirilmiştir. Konuya bu açıdan bakan Mine Mengi, "Divan Şiiri ve Bîkr-i Mana"⁵, "Divan Şiir Dilindeki Mana, Mazmun, Nükte Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme"⁶ isimli çalışmalarıyla söz konusu kavramlar üzerinde durur. Divan şairlerinden alıntıladığı örnek beyitlerle mazmun, bîkr-i mana, mana ve nükte kavramlarının sınırlarını çizmeye çalışır. Bîkr-i mananın şairlerin hayal dünyası içerisinde yeni duygu ve düşünce üretmek ve bunları özgün bir şekilde iletmek olduğunu⁷, mananın şiir estetiğinin dayanak noktası olduğunu, mazmun ve nüktenin, şiirin derinliğine gizlenmesiyle önem kazanacağını belirtir.⁸

Mazmuna dair küçük birer adım mesabesindeki bu ilk incelemelerden sonra en büyük çalışma adımının gene Mine Mengi tarafından atıldığını görmekteyiz. "Mazmun Üzerine Düşünceler"⁹ isimli bu çalışmanın girişinde Mengi; Fuzuli, Nef'i, Nedim gibi divan şiiri üstatlarının şiirlerinde "mazmun" kelimesini hangi anlam katmanlarıyla kullandıklarını irdeler. Sonrasında neredeyse Türk edebiyatının konuyla alakalı tüm kaynaklarındaki mazmun görünümünü sergiler. Bunların aynı görüşleri savunmalarını kategorize eder. Bu kategorilere göre dört çeşit mazmun tanımını ortaya çıkarır:

- 1- Edebi metinlerde geçen anlamları artık bilinmediği için anlaşılmasında zorluk çekilen kelime veya ibaredir.
- 2- Divan edebiyatının kendi sanat dünyası içerisinde bilinen hayal, inanış, bilgi ve düşüncelerin şiirdeki dolaylı anlatımıdır.
- 3- Şiirde ustaca söylenmiş söz; ince, zarif anlatımdır.

² Bunlara örnek olarak şu eserleri verebiliriz: Halûk İPEKTEN, **Fuzûlî, Hayatı Edebi Kişiliği Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Ankara, 1973. – A. g. m., **Nâilî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları**, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay., Erzurum, 1984. – **Fuzûlî Divanı**, (hızl.) Kenan AKYÜZ ve Diğerleri, Akçağ Yay., Ankara, 1990. – **Nef'i Divanı**, (hızl.) Metin Akkuş, Akçağ Yay., Ankara, 1993.

³ Buna örnek olarak şu eseri verebiliriz: Ahmed Hamdi TANPINAR, **XIX. Asır Türk Edebiyatı**, İstanbul, 1976. – Cem DİLÇİN, **Örneklerle Türk Şiir Bilgisi**, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1984.

⁴ Mehmet ÇAVUŞOĞLU, Mazmun, **Türk Dili**, S.388-389, Ankara, 1984.

⁵ Mine Mengi, "Divan Şiiri ve Bîkr-i Mana", **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yay., Ankara 2000, s. 22-29.

⁶ Mine Mengi, "Divan Şiir Dilindeki Mana, Mazmun, Nükte Kelimeleri Üzerine Bir Değerlendirme", **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yay. Ankara 2000, s. 22-44.

⁷ Mengi, **a.g.e.** s.29.

⁸ Mengi, **a.g.e.** s.43-44.

⁹ Mine Mengi, "Mazmun Üzerine Düşünceler", **Divan Şiiri Yazıları**, Akçağ Yay. Ankara 2000, s. 45-61.

Turkish Studies

4- Kalıp benzetme, klişe mecazlardır.¹⁰

Mazmunun ne olduğu hakkında farklı görüşleri bu şekilde ortaya koyan Mengi, konuya kendi bakış açısıyla farklı bir boyut getirir. Mazmunun benzetme ve mecaz ile ilişkisinden hareketle mazmunun edebî sanatlarla iç içe olduğunu hatta mazmun olarak gösterilen bazı örneklerde mürsel mecaz, teşbih, telmih, iham-ı tenasüp gibi edebî sanatlar bulunduğunu belirtir ve “Bu örneklere mazmun demek doğru mudur?” diye sorar.

Sayın Mengi'nin bu sorusuna “Mazmunun Mazmunu”¹¹ makalesiyle İskender Pala cevap verir. Mine Mengi'nin görüşlerine katılmakla beraber mazmunun edebî sanatlarla mukayyetliği konusuna bazı eklemelerde bulunur. Mazmunun edebî sanatlardan destek aldığı ama edebî sanat olmaksızın da mazmunun olabileceğini belirtir. Mazmuna, “Bir manayı ya da bir mefhumu özelliklerini çağrıştırarak şiir içerisinde gizlemektir.” tanımını getirir. Bunun hem bir oyun, hem bir hüner, hem de bir sanat olduğunu ekler.¹²

Tamamen mazmuna hasredilmiş bir çalışma olmamakla beraber Ömer Faruk Akün'ün Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi için kaleme aldığı “Divan Edebiyatı” maddesinde¹³ konuya derinlemesine temas edilmiştir. Adı geçen maddede sayın Akün'ün “mazmunu tek ve umumi bir çerçevede görmekten ziyade, mazmunun iki sınıfa ayrılıp basit ve karmaşık diye nitelendirilmesi önerisi” özgün bir fikir durumundandır. Nitekim böyle bir tasnif, “Mazmun, yenilerin deyimiyle kalıplaşmış benzetme midir, yoksa eskilerin ifadesi ile şiirin içerisine gizlenmiş sanatlı ifade midir?” sorusuna, “Kalıplaşmış benzetme basit mazmun, şiirin içerisine gizlenmiş sanatlı ifade ise karmaşık mazmundur.” cevabını vermemizi sağlar.

Mazmun konusunda, Mine Mengi'nin “Mazmun Üzerine Düşünceler” makalesiyle birlikte, en geniş kaynakçaya sahip çalışmayı Şener Demirel “Mazmun Üzerine Bir değerlendirme”¹⁴ isimli yazısıyla yapmıştır. Bilim adamı veya sanatçı kimlikli pek çok kişinin mazmuna dair fikirlerinin derlendiği bu çalışmanın en dikkat çeken yönü, mazmunun; Arapçada “hamile devenin henüz doğmamış yavrusu” anlamını taşımasından hareketle, bir dizede gizli bulunan fikrin, şairin ilhamının eseri olan kelimelerin görünüşteki manasına ek olarak, sözün içinde gizli kalan manası olarak tanımlanmasıdır, diyebiliriz.

Divan edebiyatı üzerine emek sarf eden değerli insanların görüşlerini ve işin esas sahibi olan divan şairlerinin konuyla alakalı şiirlerini okuduktan sonra mazmuna dair anladıklarımızı şöyle izah edebiliriz: Bir fikri, hissi ya da hâli olduğu gibi ifade etmek şiir değildir. Çünkü şiir bir sanattır ve sanatta sıradanlığın yeri yoktur. Yürümenin dans olmadığı, konuşmanın müzik olmadığı gibi duygu ve düşüncenin rutin bir şekilde dillendirilmesi de şiir ve sanat olamaz. Sunulmak istenen şey basitlikten uzak ve farklı olmalıdır ki cazip hale gelsin. Farklı hale getirmek bazen süslemekle, bazen şaşırtmakla, bazen de merak ettirmekle sağlanabilir. İşte mazmun, ifrat ve tefrite düşkün divan şairlerinin şiirlerini aşırı etkili sanatsal boyutlara çıkartmak için başvurdukları pek çok yöntemden sadece biri olarak merak duygusunu şiire yerleştirmeye dayanmaktadır denilebilir. Şiirlerini farklı hale getirmek için söze veya anlama dayalı onlarca edebî sanatla, mecazlarla süsleyen divan şairi bunlarla yetinmeyip okurunun merak ve ilgisini çekmek için bu şiirleri bir bulmacaya dönüştürür. Bulmacalarda sorulan sorulara, harf sayısına ve diğer cevaplarla uyumlarına

¹⁰ Mengi, **a.g.e.** s.48-49.

¹¹ İskender Pala, “Mazmunun Mazmunu”, (hzl.) Mehmet Kalpaklı, **Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler**, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999, s. 399-402.

¹² Pala, **a.g.e.** s. 399-400.

¹³ Ömer Faruk AKÜN, Divan Edebiyatı Mad. **Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi**, C.9, İstanbul, 1994, s. 389-424.

¹⁴ Şener DEMİREL, “Mazmun Üzerine Bir Değerlendirme” **Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, S.21, Ankara, 2002.

göre kutucuklara uygun şekilde yerleşecek cevaplar aranır. Bazı kutucuklara şifre oluşturması için rakam verilir. Bu rakamlara gelen şifre harflerinin yan yana getirilmesiyle anahtar sözcük bulunur. Divan şairlerinin mazmun ile yaptığının da bir nevi bulmaca tertip etmek olduğu söylenebilir. Bu bağlamda mazmun; divan edebiyatı zihniyeti (bu edebiyatın yaşandığı dönemin sosyal, siyasal, dini, askeri, ekonomik hayatın duygu, anlayış ve zevk bütünlüğü) içerisinde birbiriyle anlam bağı bulunan kelimelerin bir mısra ya da beyite yerleştirilip bunların çağrışımlarından, anlamsal boyutlarından hareketle yoğun bir duygu ve geniş bir anlam dünyası oluşturma sürecidir. Bu süreçte beyitteki tüm kelimeler bulmaca sorularının cevapları, anlam bağı taşıyan sözcükler şifre harfleri, mazmun da anahtar sözcük olacaktır. Belki de Osmanlı okuru okuduğu şiirdeki mazmunu çözerken, günümüz insanının bir çengel bulmacadaki anahtar sözcüğü bulduğunda duyduğu zevki tadıyordu.

Eğer divan şiirinin bir manifestosu olsaydı orada kendine yer bulacak maddelerden biri şüphesiz ki “Şiir, en az kelime ile en çok şey ifade etmektir.” olacaktır. Çünkü divan şiiri beyit esasına dayalıdır. Divan şairi ne kadar çok fikri ve ne kadar yoğun hissi, ne kadar az kelimeyle ifade edebiliyor idiye o kadar çok başarılı bir şair kabul ediliyordu. Bu bağlamda, bir anlam dünyasını tek bir beyite sığdırma çabasında olan şair, uzun uzadıya anlatamadığı bu dünyayı tabii ki sezdirecek birkaç kelimeyle ortaya koymaya çalışacaktır. Şiirde oluşan gizemli havada boşlukları doldurmak okuyucuya kalacak, merak unsurunun tatminiyle okuyucu bedî bir keyif yaşayacaktır. Divan şiirinde görülen bu süreç, bazı kaynaklarda “Bir objenin arka planda bağlı bulunduğu unsurlarda mevcut vasıflardan birini veya daha fazlasını bulmaya yarayacak ipuçlarını vererek dolaylı bir şekilde ifade edilmesi” şeklinde tanımlanan mazmunun ortaya çıkış mantığını göstermektedir.

Daha önce mazmunun divan edebiyatının yaşandığı yılların sosyal, siyasal, kültürel, ekonomik, ilmi, dini vb. yaşam unsurlarının şiirde, kelimelerin anlam katmanlarının içine gizlenerek gizemli bir halle sunulması olduğunu belirtmiştik. Divan edebiyatının hayattan kopukluğu galat-ı meşhur iddiasının aksine divan şiiri gerçek hayatı tam anlamıyla muhteva olarak kullanır ki mazmun da bunun bir ispatıdır. Nitekim mazmun denen şey de bir nevi kelimelerin arkasına saklanan bu gerçek hayattır.

Nitekim şiddet ya da kontrolsüz güç kullanımı konusundaki tartışmalarla şimdilerin sosyal problemlerinden biri olan kolluk kuvvetlerinin Osmanlı sosyal hayatındaki portresini, ramazan mazmununu ihtiva eden,

Şöyle bir gaflet ile bastı ki ta'rif edemem

Güyyâ bezmi basan şahne gibi bî-hengâm¹⁵

RÂĞIP

NESRE ÇEVİRİ: Eğlence meclisini zamansız basan şahne (Osmanlı polisi) gibi, (Ramazan) öylesine (bizi) gafletleyken bastı ki anlatamam.

beytinde görmekteyiz. Aşağıdaki beyitte ise şair, Anadolu'nun siyasi tarihinde mühim bir yer edinen beylikler döneminin başlıca figürleri olan Aydınoğulları, Germiyanoğulları ve Karesioğulları'nı şiirinin mazmunu yapmıştır.

¹⁵ Ahmet Talat Onay, *Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı*, (hızl.) Cemal Kurnaz, Birleşik Yay., Ankara, 2007, s. 361.

Aydın içinde Tire dürür hâl-i ârızın

*Ruhsâr Germiyân hat-ı müşgîn Karasî'dür*¹⁶

NECÂTÎ BEG

NESRE ÇEVİRİ: Yanağındaki benin karanlık/Tire içindeki aydınlıktır./Aydın'dır. Yanağın Germiyan, misk kokulu ayvatüyerin Karesi'dir.

Kitaplar her devirde kültür hayatının demirbaş materyalleri olmuştur. Günümüzde bestseller adıyla listelenen güncel en başarılı kitaplardan birinin isminin modern bir şiirde geçtiğine şimdiye kadar şahit olmadık ama Osmanlı ve hatta İslam kültür sahasının meşhur kitaplarının isimleri divan şairlerince şiirlerde sıkça kullanılmışlardır. Neredeyse her divan şairi İbni Sina'nın Şifa ile Kanun'u, Sa'dî'nin Gülistan ile Bostan'ı, Genceli Nizâmî'nin Mahzenü'l-Esrâr'ı, Hüsrev-i Dihlevî'nin Matlau'l-Envâr'ı, Mahmûd-ı Şebüsterî'nin Gülşen-i Râz'ı gibi pek çok rüştünü ispatlamış kitaplardan biri ya da bir kaçını mazmuna dönüştürüp divanına almıştır. Öyle ki Sümbülzâde Vehbi'nin Telmîhât-ı Esâmî-i Kütüb isimli her mısrasında bir kitap ismi bulunan bir kasidesi vardır. Döneminin kültürünün enmüzeci halindeki kitapların mazmun olduğu yüzlerce beyitten bir örnek olarak,

Her ruhun vasf edeni sanma söze kâdir olur

*Hep Gülistân okuyanlar deme kim şâ'ir olur*¹⁷

DÂNİŞÎ

NESRE ÇEVİRİ: Yanaklarından bahseden herkesin söz söylemekte kudretinin olduğunu zannetme. Gülistan'ı sürekli okuyanın şair olduğunu zannetme.

beytini verebiliriz. Hâlihazırdaki hayatın önemli bir alanı da ekonomidir. Divan şiirinde ekonomi ile ilgili pek çok olgunun, objenin, durumun mazmuna dönüştüğüne şahit olmaktadır. Ekonomi denince ilk akla gelen şey para olduğu için gümüş para mazmununu hâvî şu beyti örnek verelim:

N'ola ey sîm-beden gönlüne eşk etse eser

*Ki gümüş akça durur taşa vurursan da geçer*¹⁸

EMRÎ

NESRE ÇEVİRİ: Ey gümüş bedenli (sevgili), gönlüne gözyaşlarım işlerse buna şaşılmasın çünkü gümüş paradır, taşa vursan da geçer.

Divan şiirinin tam bir bağlantı içerisinde olduğu gerçek hayat sahalarından olan ilim; tarih, coğrafya, kimya/simya, biyoloji, felsefe, hukuk, tıp, astronomiye ayrılan alt dallarıyla divan şairlerince kullanılmıştır. Söz konusu bu ilim dalları; terimleri, kuralları, malzemeleri ile hemen hemen tüm şairler tarafından çeşitli şekillerde mazmuna dönüştürülmüşlerdir. Misale geçmeden önce şunu ekleyelim: Osmanlı ilim alanındaki kabuller ile günümüzdeki bilimsel veriler arasında dağlar kadar fark vardır. Kâinatın nasıl yaratıldığından, gökyüzünün kaç kat olduğuna, maddelerin yapısından tedavi yöntemlerine kadar bütün eski ilmi veriler günümüzde kullanılmaz hale gelmiştir. Divan şiirinin günümüz insanlarınca anlaşılmadığı ithamını bu çerçevede ele alırsak, bu anlaşılmalığın nedenlerinden birinin bu şiirlerde o zamanların ilmî kavram, terim ve kabullerinin

¹⁶Necâtî Beg Divanı, (hzl.) Ali Nihat Tarlan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963, s. 251.

¹⁷Mecmû'a-i Eş'âr, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü, nr. 59, vr. 15b.

¹⁸A. T. Onay, a.g.e., s. 171.

işlenmesi, modern çağda ise bunların bütünüyle geçerliliğini yitirip yaşam sahnesinden çekilmesini söyleyebiliriz. Simya ilminin mazmun olarak kullanıldığı misal ise şu şekildedir:

Sîmyâgerdir meğer sâki habâb-ı bâdeden

*Câmda kasr-ı Cem'in tâk-ı kîbâbın gösterir*¹⁹

FÂZİL

NESRE ÇEVİRİ: Saki galiba simyagerdir (kumdan altın üreten kişi) ki kadehte şarap üzerindeki kabarcıktan Cem'in kemerlerini ve kubbelerini gösteriyor.

Kadeh Duası ve Şerh-i Du'â-yı Kadeh

Şekil özellikleri ve estetik kabullerini genel hatlarıyla İran kültüründen alan Divan edebiyatı, muhteviyatını ise İslam kültüründen almıştır. Divan şairleri, İslam'ın anayasası sayılan Kur'an-ı Kerim'in çoğu zaman ayetlerinden alıntılar, sûre isimlerinden tevriyeler yapmışlar; yüce kitapta geçen peygamber kıssalarına telmihte bulunmuşlardır. Şairler İslam binasının mimarı olan Hz. Muhammed'in hadislerinden istifade etmiş, onun hayatındaki önemli anlara telmihte bulunmuşlardır. Allah nezdinde hak din olan İslam²⁰; Kur'an, hadis, kelim, fıkıh gibi alt kategorileri ile insanoğlunu tümüyle kuşatan, onun yaşamının her alanını yöneten bir dindir. Hükümdarı aynı zamanda İslam'ın halifesi olan, şeriat ile yönetilen, dini bilinci yüksek vatandaş portresine sahip bir ülkede elbetteki yaşantının her alanına İslami kurallar hâkim olacaktır. İslami yöntemlerle düğün dernek kurulacak, yas törenleri düzenlenecektir. Çocuklar İslami eğitim alacak, gençler cihada gidecektir. Derde düşüldüğünde Kur'an-ı Kerim okunacak, Allah'a dualar edilecektir. Kısacası Osmanlı insanı İslami bir çerçevede ilk nefesini alacak, son nefesini verecektir.

Yukarıda saydığımız nedenlerden dolayı divan şairleri hayatın her milimini fethetmiş olan İslamî yaşamı şiirlerinde mazmun olarak kullanmışlardır. Mazmuna dönüştürülen İslamî remizlerden biri de dualardır. Özellikle دعائكم لاربيكم عبئ اماقل²¹ ayet-i kerimesi ile duanın adeta insanoğlunun en önemli kulluk vazifesi olduğunun ihtarı nedeniyle Osmanlılar zamanında halk arasında geniş bir dua kültürü gelişmiştir. Taşrada yaşayan, okuma yazma bilen Osmanlı vatandaşlarının oluşturdukları cönkler ya da medrese eğitilmiş münevver Osmanlı yurttaşlarının kaleme aldıkları mecmualar gözden geçirildiğinde inanılmaz derecede zengin bir dua mozaiğinin olduğu görülecektir. Kur'an, hadis, siyer gibi meşru kaynaklara dayalı, İslamî sıhhate sahip dualarla beraber, dönemin mental ve teknolojik eksikliklerinden dolayı bilgilerin süzgeçten geçirilememesi nedeniyle İslamî kaynaklara dayanmayan dualar bu mozaiğin içerisinde kendine yer bulmuştur. Yazma eser kütüphanelerindeki dua mecmualarına bakıldığında "Du'â-yı Seyfü'l-Mübâreketü"²², "Hizbü'n-Nûru's-Şâzelî"²³, "Surbubât-ı Kebîr"²⁴, "Du'â-yı Çihl Nâm"²⁵, "Kenzü'l-Arş"²⁶, "Du'â-yı Devlet"²⁷ gibi pek çok tazarru-nâme tarzında dua görmek mümkündür. Bunlarla birlikte daha çok "muska yazma" kültürüne dâhil edebileceğimiz tarzdaki duaların da eskilerden kalma metinlerde yer aldığını söyleyebiliriz. "Sevgi bağı oluşturmak" amacına matuf (Ikdu'l-muhabet) dualar, hafızayı kuvvetlendirici dualar ve baş ağrısı (derd-i pişâni), kulak ağrısı (derd-i

¹⁹ A.T. Onay, *a.g.e.*, s. 242.

²⁰ Kur'an, 03. Âli İmrân Sûresi, Ayet 19.

²¹ Kur'an, 25. Furkân Sûresi, Ayet 77. MEÂLİ: Deki: "Duanız olmasa Rabbim size ne kıymet verir?"

²² Duâu's-Seyf, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 2935, vr. 1b.

²³ A.g.y. vr. 1b.

²⁴ Du'âu'l-Kebîr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 1454, vr. 2a.

²⁵ Risâletü'l-Ed'îye, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 1567/3, vr. 2b-19a.

²⁶ A.g.y., vr. 40b.

²⁷ A.g.y. vr. 51a.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

güş), diş ağrısı (derd-i dendân) için okunan dualar gibi kaynağı belirsiz pek çok duayı bunlara misal olarak verebiliriz. Üstelik bu duaların bazılarında;

Şu ‘arz-ı hâli

Herhangi bir murâduñ huşulı veyâhüd ne‘üzubi’llâh giriftârı bulunduğı bir beliyenüñ def’i için üç gün güneşden uzak deñize veyâhüd ağan bir nehre yazup birer dâne atsun bi’iznihi Hudâ nâ’il-i murâd olur Hazâ Du‘â...²⁸

Hazâ du‘âyı kâmiş içine mumlayup meyyitiñ alnına koyalar ... kâmiş içine mumlayup sağ eline koyalar ... kâmiş içine mumlayup göbegine koyalar...²⁹

şeklinde İslami kaidelere uygun olmayan tarzda uygulama yöntemi izahlarının dualara eklendiği dikkati çekmektedir. Yazma eserlerimizin ulusal elektronik veritabanında dua içerikli eserleri buldurması muhtemel “Du’a”, “Ed’iye”, “Ahzâb”, “Evrâd”, “Ezkâr”, “En’âm” gibi kelimeleri tarattığımızda karşılaştığımız uzun listeler bu mozaığın büyüklüğünün başka bir göstergesidir. Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 4849 numarada kayıtlı H. 972 / M. 1564 istinsah tarihli yazma Kur’ân-ı Kerim’in sonuna müneciye, nur, devlet, kadeh dualarının eklenmesi o dönem insanların söz konusu dualara verdiği kıymeti göstermesi açısından önemlidir. Bugün tedavülde olan dua kitaplarında geçen “Yemekten önce/sonra okunacak dua”, “Uykudan uyanınca okunacak dua”, “Helâya girerken okunacak dua”, “Hoşa giden/gitmeyen bir şey görülünce okunacak dua”, “Pazara giderken okunacak dua”³⁰ gibi duaların kökleri de bu zengin kültüre dayanmaktadır.

Osmanlı kültür dünyasının zenginliklerinden olan dualardan biri de kadeh duasıdır. Çeşitli duaları ihtiva eden günümüz dua kitaplarına da sirayet eden bu duanın, Ku’ân-ı Kerim ve hadis-i şerif kaynaklı, sahih diyebileceğimiz dualar içerisinde yer almadığını söyleyebiliriz. İslamî kaynaklara uygun en geniş dua mecmualarından biri olarak bilinen Şeyh Ahmed Ziyaeddin-i Gümüshanevî’nin Şeyh-i Ekber Muhyiddin-i Arabî’den, Nakşibendiye ve Şazeliye tarikatleri mensuplarından derlediği duaları havi üç ciltlik Mecmu’atü’l-Ahzab³¹ isimli eserde bulunmayan kadeh duası, yukarıda künyesini verdiğimiz M. 1564 istinsah tarihli yazma Kur’ân-ı Kerim’in sonunda ve pek çok yazma eserde kendine yer edinmiştir. Kadeh duasının kaynağı ve sıhhatinin derecesi esas konumuz olmadığı için bunu ilahiyatçı akademisyenlere bırakıp bu duanın mevzumuzla ilgisine bir göz atalım:

Yaşadıkları çağın siyasi, sosyal, kültürel, dini, askeri, ekonomik şartlarını şiirlerinin muhtevası yapan divan şairleri, seyf duası, mercan duası, nur duası, surhubad duası gibi meşhur evradları mazmuna dönüştürdükleri gibi kadeh duasını da mazmunlarına malzeme yapmışlardır. Divanlar tarandığında kılıç duası (du‘â-yı seyf) ile birlikte en çok kadeh duasının beyitlerde yer aldığı görülmektedir. Bunda sanıyoruz ki divan şairlerinin kelimelerin farklı anlam değerleriyle oyunlar yapmayı sevmesinin etkisi vardır. Birer dini terim olan bu dualarda geçen kılıç ile kadeh aynı zamanda gündelik yaşantının önemli birer objesidir. “Kadeh duası” ifadesinde, “dua” kelimesi cihetiyle dini-manevi bir imaj çiziliyorken “kadeh” kelimesi ile şarap meclisi ve dünyevi zevklerin sezdirilmesi söz konusudur. Nitekim “zahid” tipinde dini-manevi hayatın, “rind” tipinde dünyevî-maddi hayatın sembolleştirilmesi ve bunların arasındaki mücadele divan şiirinin klasik metaforlarından biridir. Kadeh duası bu metaforu sezdirenen, anlam ile ilgili edebi sanatlara yatkın bir isme sahip olduğu için zannediyoruz ki şairler arasında revaç kazanmış bir mazmun konusu olmuştur.

²⁸Kur’ân-ı Kerim, Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi, No:4899, vr. 306b.

²⁹Du‘â’s-Seyf, vr. 78b.

³⁰Yusuf Tavaslı, *Tam Dua Kitabı*, Tavaslı Yayınları, İstanbul, 2000.

³¹Şeyh Ahmed Ziyaeddin-i Gümüshanevî, *Mecmuatü’l-Ahzab*, İslamoğlu Yay., İstanbul, ty.

Divan şiirinde geçen mazmunları alfabetik sırayla ihtiva eden, alanındaki en geniş kaynak olan Ahmet Talat Onay'ın "Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahı" isimli eserde örneklerle açıklama getirilen mazmunlardan biri kadeh duasıdır. Divan şiiri ile ilgilenen günümüz insanların başucu kitaplarından olan bu özgün eserde kadeh duası maddesinde şunlar yazılıdır:

En'âm kitaplarında, dua mecmualarında bir kadeh duası vardır. Hatta eskiden tas ve çanak içinde dua yazarak bununla hastaya su içirmek suretiyle bir tedavi tarzı vardı. Şiirlerimizde geçen "kadeh duası" tabirinin delalet ettiği mazmun tamamıyla anlaşılammıştır. Teessüre şayandır ki divan edebiyatı âlimlerinden bir bilene henüz tesadüf edilmemiştir. Kadeh duası tabirine Ahmed Paşa'dan Memduh Paşa'ya kadar geçen şairlerimizden birçoğunun şiirlerinde tesadüf edilmektedir. Bu tabiri hâvî beyitler dikkatle tahlil ve tetkik edilince şu manayı ifade ettiğini söylemek zaruridir: müskirat, boğazı dar şişeden, sürahiden kadehe dökülürken duyulan kulkul sesini ayyaşlar duaya benzetmişlerdir. Harabat âlemlerinde kadehler doldurulurken rindânın aldıkları ihtimam ve haz, adeta duayı dinlemek ve duaya iştirak etmek manzarası arz etmektedir.³²

Mecmualarda geçen bir kadeh duasının bulunduğu, hastalara eskiden dua yazılı kadehlerde su verildiğinin, şiirlerin anlamlarından hareketle sürahiden kadehe dökülen şarabın çıkarttığı sesin rintler tarafından bir duaya benzetilmesinin bu mazmunun teması olabileceğinin, ancak divan şiirinde geçen kadeh duası mazmununun tam olarak anlaşılamadığının, bunu bilen birine rastlanmadığının belirtildiği açıklamanın bizde yarattığı "Acaba geniş çaplı bir divanların taranması işlemi neticesinde kadeh duası mazmununun izahına ulaşılabilir mi?" düşüncesinden yola çıkarak gözden geçirdiğimiz divanlarda³³ bu mazmunun kullanımının sıklık arz ettiğini gördük. Sadece beyitlerin anlamlarından hareketle tatminkâr bir sonuca ulaşamayınca yöneldiğimiz yazma eserler ulusal elektronik veri tabanında el yazması bir Kuran-ı Kerim'in sonuna işlenmiş bir kadeh duası metnine ve "Şerh-i Du'â-yı Kadeh" isimli, söz konusu duanın şerh edildiği bir esere rast geldik. İsminden hareketle; bu duanın menşeyini, varsa râvîsini, kullanım amacı ve yöntemini, etkilerini ve dua metnini içereceğini düşündüğümüz bu eserin kayıtlara geçen nüshalarının³⁴ listesi şu şekildeydi:

- 1- Şerh-i Du'â-i Kadeh, Yazarı Belli Değil, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu - Ankara, No: 06 Mil Yz 5727/5
- 2- Şerh-i Du'â-i Kadeh, Yazarı Belli Değil, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu - Ankara, No: 06 Mil Yz A 4466/8
- 3- Şerh-i Du'â-i Kadeh, Yazarı Belli Değil, İzmir Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmaları, No: 1464/2
- 4- Mecmû'atü'r-Resâ'il, Yazarı Belli Değil, Süleymaniye Kütüphanesi, Ayasofya Koleksiyonu, No: 2811
- 5- Cifir ve Dua Mecmuası, Yazarı Belli Değil, Tunus Milli Kütüphanesi Türkçe Yazmalar Koleksiyonu - No: 9599

Kadeh duası mazmununun izahını bulacağımızı muhtemel gördüğümüz bu eserleri temin ettikten sonra konu ile ilgili ilmi bir çalışma yapıp yapılmadığını araştırdığımızda Ömür Ceylan'ın

³² A.T. Onay, *a.g.e.*, s. 215-216.

³³ Tarama yaptığımız söz konusu divanların listesi "kaynakça" bölümünün sonunda verilmiştir.

³⁴ Çoğu yazma eser birden çok risalenin (kitapçık) bir araya getirilip mecmua adı altında birleştirilmesiyle oluşturulan toplama eserlerdir. Bu kitaplar genelde kütüphane kataloglarına, mündericinde bulunan risalelerin isimleri olmaksızın, kapaklarında bulunan genel isimleriyle kaydedilirler. Şerh-i Du'â-yı Kadeh çok küçük çapta bir risale hüviyetinde olduğu için, mecmualar tarandığında bu şerhin çok daha fazla nüshasına rastlanılacağını düşünmekteyiz.

“Kadeh Duası ve Şerhine Dair”³⁵ isimli bir makale kaleme aldığını gördük. Tasavvufi şiir şerhleri alanındaki çalışmalarıyla bilinen Sayın Ceylan, muhtemelen şiir şerhleri araştırmaları yaparken karşılaştığı, yukarıda verdiğimiz listede dördüncü sırada bulunan Şerh-i Du’a-i Kadeh’i inceledikten sonra, bizim de tahmin ettiğimiz şekilde, kadeh duası mazmununu ihtiva eden beyitlerin çoğunun izahının bu şerh metnine dayandığı sonucuna ulaşmıştır. Duanın İslam âlemi için öneminden söz edilerek başlanan makalede Ceylan, Şerh-i Du’a-i Kadeh’in tahlilini yaptıktan sonra şerh metninin günümüz alfabesine transkribe edilmiş halini vermiş, kadeh duası mazmununun geçtiği örnek beyitler sunarak bunlarda geçen mazmunların açıklamasını vermiştir. Araştırmamız, şerh-i dua-i kadeh sayesinde yakalanılan bakış açısının kadeh duası mazmununu büyük ölçüde anlaşılır kıldığını belirterek çalışmasını sonlandırmıştır.

Muhtevasını özetlediğimiz çalışma hakikaten bu mazmunun izahını büyük ölçüde vermekle birlikte, tespit ettiğimiz, konuyla ilgili beyitlerin çokluğu, ortaya çıkan yeni Şerh-i Du’â-yı Kadeh nüshaları ve özellikle bunlardan Ankara Milli Kütüphane 5727/5 numaralı nüshanın, adı geçen makalenin mesnedi olan tek dua şerhinden daha farklı ve ayrıntılı anlatımlar içermesi nedenleriyle -Sayın Ceylan’ın ördüğü duvarın üzerine birkaç taş daha koyabilmek ümidiyle- elde ettiğimiz verileri bu çalışmada toplamaya karar verdik. Şerh-i Du’â-yı Kadeh’in Türkiye’de bulunan üç nüshadaki metinlerini ve bunların tahlilini verip bunlardan hareketle, divanlardan topladığımız beyitlerde geçen kadeh duası mazmunlarının izahına ulaşmaya çalışacağız. Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya Koleksiyonu’nda bulunan nüshaya, “Kadeh Duası ve Şerhine Dair” isimli makalede bulunduğu için, bu çalışmada yer verilmeyecektir.

Şerh-i Du’â-yı Kadeh Nüshaları

Yazma eser kataloglarına şimdiye kadar geçen kadeh duası şerhlerinden en hacimli, Ankara Milli Kütüphane 5727/5 numarada kayıtlıdır. Müellifi ve telif tarihi belli olmayan bu eserin; yazı çeşidi, kağıt durumu ve dil özelliklerinden hareketle 16 veya 17. Yüzyılda yazıldığı tahmin edilmektedir. Söz konusu bu nüshanın içeriği şöyledir:

Hazâ şerh-i du’â-yı kadeh*

Enes ibni Mâlik (r.a.) rivâyet ider ol şadr-ı bedr-i ‘âlem seyid-i veled-i Âdem hazret-i Muştâfâ’dan (s.a.v.): - Bir gün âlemler hüccestiniñ hazretinde hâzır idüm buyurdu kim “Beşâret vireyüm yigrekdür dünyâdan dağı dünyânuñ içinde ve ne kim dünyâda var anda.” didüm ki buyurdu yâ Resûlullâh eydür: - Ol gice kim vahy geldi, Haqq Te’âlâ hazretinden ki - Ey Cebrâ’il bu gice dosta irişecek gicedür, dost hüccesine benden selâm vir ve zikr it ki bu gice kadem kâbe kavseyne uraydı gögi kademün bile düş eyleye. Tañrı Te’âlâ Cebrâ’il ve Mikâ’il ve İsrâfil (a.s.) virdi, her yer bile yüz biñ firîşteh bile ve dağı Burağ bile virdi ki yedi gökden geçerek gökden göge perdeden perdeye nûrdan nûra bin perde geçdi ... [126a] arası kadar anda bir kadeh gördüm, yeşil zincir-i nûr Tañrı’nun kudreti birle mu’allağ aşılımdurur. Yeşil hatla bu du’â anda yazılmış şururdu. Ol kadehün nûri cümle gökleri ve yirleri dutup dururdu. Her ne ki ben gördüm andan yigrek bana nesne gelmedi. Ol kadehe ‘âşik oldum. Çün hazrete irişdüm, Haqq Te’âlâ ‘azze ve celle hazretiniñ kelâmuñ işitdüm mest [ü] hayrân oldum. Çün münâcâtdan fâriğ oldum. Hazret-i ‘izzetinden nidâ geldi kim - Ey Habîbüm, bu perdelerden ve göklerden ki geçdün ne nesne hoş geldi? Eyitdüm - Pâdişâhâ ve Perverdigârâ, her ne ki gördüm dağı gönlüme geldi ol kadehden yeg gönlüme nesne gelmedi. Nidâ geldi hazret-i ‘izzetinden ki - Ol yeşil kadeh senün nûrundan ol du’âyı ki anda yazılıdır ve kudretümle yazdım yiri gögi yaratmazdan beş yüz yıl evvel bu du’âyı yaratdım. Bu du’ânun nûri olmasaydı [126b] gökler âşikâr olmaya idi. Bu du’ânun kuvvetiyeldür gökler ve yirler ve dağı Cebrâ’il bu du’â kuvvetiyle iner çıkar ve dağı melekü’l-mevt halâyıkuñ cânlarını bu du’â kuvvetiyle alır ve dağı İsrâfil şürini bu du’â kuvvetiyle urur ve dağı balıklar deniz dibinde bu du’â ile karar durar. Çün hazretiñ mesti oldum girü döndüm. Mağâm-ı ma’lûmede Cebrâ’il (a.s.) benden su’âl itdi: - Ey güzide-i cümle-i halâyık, bu nesnelere ki Tañrı Te’âlâ saña

³⁵ Ömür Ceylan, “Kadeh Duası ve Şerhine Dair”, *Böyle Buyurdu Süfi*, Kapı Yay., İstanbul, 2010, s. 182-193.

* Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Ankara, nr. 06 Mil Yz. A 5727/5, vr. 125b-135b.

müyesser kıldı gösterdi, saña ne nesne hoş geldi. Ben eytdüm: - Ey Cebrâ'îl, ol kadehden hoş baña nesne hoş gelmedi, didüm. Eydür: - Yâ Muhammed, ol kadehün sırrı çokdur hiç kesün hâırına sığmaz ve dağı ol kadehün şerhini muhtaşar demek yaramaz. Haqq Te'âlâ 'azze ve celle yıldızları yaradupdur. Ol yıldızlar [127a] otuz biñ yılda bir kez toğar. Ben ki Cebrâ'îl'üm anı otuz bin kez gördüm toğdı. Eger otuz biñ kez dağı göricek olursam anuñ vaşfın ve şerhiñ idemem. Muhtaşar şerh-i fazilet-i du'âyı diyem. Çünkü münâcâtdan geldüm günlerde muntazır idüm. Tâ bir gün Cebrâ'îl geldi, beşâret virdi. Eyitdi: - Yâ Muhammed ol kadehün du'âsın getirdüm saña ve senün ümmetiñe ki hiç bir peygambere getürmedüm. Haqq Te'âlâ azze ve celle eger dükeli enbiyâyı diri kılursa ki toğuz biñ yıl diri olalar bu du'âyı henüz biñde birin yazmayalar. Yâ Muhammed eger kişi bu du'âyı şıdk u ihlâş birle oğusa ya getürse ya mekâbirden geçerken oğusa Haqq Te'âlâ andañ 'azâbıñ götüre. Eger bir kimse bu kadeh du'âsın haste üzerine oğusa şifâ bula bu du'â berekâtında ve dağı her kim bu du'âyâ şek getürse kâfir olur ne'üzubi'llâh. Yâ Muhammed, eger bu kadeh du'âsın tamâm-ı [127b] i'tikâdla timüre oğusa süñüp ağa, şıza ve eger oda oğusa söyine. Eger kul bu du'âyı oğiya kâfdan kâfa kuş gibi uçaydı. Yâ Muhammed, eger bu du'âyı oğuyasun, kendüziñe urasun, oda urasun, bir kılıñ yağıdırmaya. Yâ Muhammed, Haqq Te'âlâ hazretinden bundan ulu du'â yokdur. Eger kul şol kadar günâh işlese ki kâfdan kâfa tolu ola, Haqq Te'âlâ 'azze ve celle bu du'ânun hürmetinde gülşen-i 'afv kıla. Yâ Muhammed, eger bu du'âyı ölüñün kefenine yaza kabre koydukları vağit bir firişte bir deste güli uçmak içinden getüre, kabrine bırağa. Ol bir deste gül şöyle ola ki ne kadar ki dünyâ varsa nür duta. Peygamber (a.s.) eydür: - Bu kadehün du'âsın biraz şuya oğuyalar, ol kuluñ üstine sepeler. Bu dua hürmetine Haqq Te'âlâ [128a] ol kuluñ cenâbetini bağışlaya. Ol kuluñ kabrinde 'azâb olmaya bu du'â berekâtında ve dağı Hazret-i Resül eydür: - Her kim bu du'âyı 'ömründe bir kez oğuya çün baş tarikden götüre, biñ firişte anuñ sini başında ola. Her bir firişte bir tabak duta nürdan. Her tabakda yetmiş dürlü ta'am dola. Her bir dürlü ta'amuñ bir dürlü lezzeti ola ve dağı her dürlü tabakuñ üstinde bir hâle ola nürdan ve dağı yetmiş biñ firişte turmuş ola. Her bir firişte ki elinde bir câm tolu ola şarâb. Her câmuñ içinde yetmiş biñ dürlü şarâb ola ve dağı yetmiş biñ firişte tura. Her birinün elinde bir tabak ola. İçinde tolu cevher ola, ol kuluñ başına saçalar. Şarâbları ol kuluñ boğazına dökeler. Dağı uçmağın hüllelerinden [128b] giydüreler. Ol cümle 'araşât rüşen eyleye. Bu evliyâ diyeler kim bu kerâmeti neden buldı diyeler. Nidâ gele ki bu ol kuldur kullarumdan dünyâda bir kez bu du'â-yı kadehi oğudıydı ve hürmet eyledi, dost dutdı ve anuñ mükâfâtıdır. Çün ol kişi baş toprakdan kaldura. Haqq Te'âlâ bir taht-ı behişt anuñ kabri üzerine virür. Yüz firişte bu kulı ol tahtun üstine oturlar ve bu cümle firişter anuñ ardınca ve önünce yürürler. Haqq Te'âlâ ol kula yetmiş kez nazar kıla bu du'â berekâtına. Enes bin Mâlik eydür: - Ey iki cihân seyyidi, Te'âlâ katunda eger biñ hâtem varısa senün na'linün toprağına fedâ olsun. Bu kadehün sözi bî-bahâdür ve dağı 'azîm du'âdur. Hazret-i Resül eydür ki bu du'â-yı kadeh Âdem oğlanları müddetince râst gelmeye. Cebrâ'îl (a.s.): - Yâ Muhammed, bu du'ânun ululuğı gücdür. Tañrı [129a] Te'âlâ adlarından ulu adı bu du'ânun içindedür. Dükelü du'âların ulusıdır. Şöyle mu'allağ aşılıdur Âdem rüzgârından. Çün Âdem uçmağdan taşra çıkıdı ol seyyi'e ile ki andan vücûda geldi. İki yüz yıl yürüdi yalun ayağ, ağladı dağı. Eydürdi *Rabbenâ zalemnâ enfüsenâ*³⁶ dirdi. Hiç âşî olmadı. Haqq Te'âlâ buyurdı Cebrâ'île ki var i'lâm it ki eger iki yüz yıl dağı ağlayasın ve yüriyesün tevbeñi şol vağtın kabül kılurum ki bu du'â-yı kadeh[i] baña şefî' getüresin. Çün bunı Âdem işitdi, el götürdi, eyitdi: - Ya ilâhe'l-'âlemîn, du'â-yı kadeh hürmetine bu horlığı benden götür. Beni 'afv kııl. Andan Tañrı Te'âlâ Âdemün tevbesin kabül eyledi, günâhuñ 'afv kııldı. Nüh peygamber toğuz yüz elli yıl peygamberlik eyledi halka da'vet. Yetmiş kişiden artuğ aña kimse imân getürmedi ve Nebî Nüh du'â eyledi: - *Rabbi lâ tezer 'ale'l-arzi mine'l-kâfirîne deyyären*³⁷. Tûfân oldı. Gökden [129b] ve yirden şu çıkıdı. Dükelü kâfdan kâfa dutdı, kâfirleri helâk eyledi. Nüh ol yetmiş kişiyle ki imân getürüp dururlardı kaldılar. Nüh başın yire koydı eyitdi: - İlâhî, du'â-yı kadeh hürmeti[y]çün, diyü şefî' getürdi. Haqq Te'âlâ ol düşmenleri helâk eyledi. Tañrıdan nidâ geldi, didi: - Yâ Nüh, kullarımı sen mi yaratduñ ya ben, anların rızkıñ sen mi virürsün? Nüh eyitdi: - Bize dağı rızık virici sensün didi. Haqq Te'âlâ buyurdı kim egerçi bunlar kâfirlerdi cemî-i kulim degül miydi? Niçün du'â eyledün helâk oldılar? ... Nüh eyitdi: - *Rabbenâ zallemnâ*³⁸ Kırk yıl yürüdi, feryâd eyledi, günâhına tevbe eyledi. Tevbesin kabül eyledi Tañrı Te'âlâ. Cebrâ'île buyurdı: - Var Nühâ selâm it. Eger kırk yıl dağı inleyesin, tevbe idesin, tevbeñi vağtâ ki kabül idem, baña du'â-yı kadehi şefî' getüresin. Nüh eyitdi: - Yâ Rab, kadeh du'âsı haqqı içün tevbem[i] kabül eyle. Baña [130a] rahmet eyle. Eyyüb peygamberiñ gevdesinde on iki biñ delük oldı. Her delük içinde iki kurd var idi. Tañrı Te'âlâ Cebrâ'île didi: - Var Eyyübe eyit ki du'â-yı kadeh[i] baña şefî' getüresin. Eyyüb eyitdi: - İlâhî bu du'â-yı

³⁶ Kur'ân, 07. A'raf Süresi, Ayet 23.

³⁷ Kur'ân, 71. Nüh Süresi, Ayet 26.

³⁸ Kur'ân, 07. A'raf Süresi, Ayet 23.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

kağeğ hürmetine bu belâyı benden gider didi. Henüz du'âyı tamâm okuyup dururdu ki ĥalâş oldu. İbrâhîm (a.s.) Nemrüd-ı la'in elinde dermânde olup İbrâhîm (a.s.) mancınığa koydılar, oda atdılar. İbrâhîm (a.s.) hevâdan nazar eyledi, oddan korkdı. Eyitdi: - Yâ İlähe'l-'âlemîn, bu odı baña sovuğ eyle. Didi Ĥađ Te'âlâ Cebrâ'ile: - Var İbrâhîme eyit ki bu odı saña ĥatı sovuğ eyleyem ki kağeğ du'âsını baña şefî' getüresün. İbrâhîm eyitdi ki kağeğ du'âsı hürmeti[y]çün bu odı baña sovuğ eyle didi. Nidâ geldi kim Tañrı Te'âlâ hazretinden ĥulına. Eydür: - *Yâ nâru künî berden ve selâmen âle'l-İbrâhîme*³⁹ Ey od sovuğ ol İbrâhîme fi'l-ĥâl. [130b] Od ortasında bir buñar revâne oldu. Ağaĥlar yeşerdi bu du'ânun berekâtında. Ya'ĥüb (a.s.) oğlı kendüden ayru oldu. Kırđ yıl anun arzüsünde idi. Şol kağar inledi ki iki gözi görmez oldu. Bir gün seğer vağtinde inledi. Ĥađ Te'âlâdan nidâ geldi ki: - Cebrâ'il var Ya'ĥüba di ki eğer kırđ yıl dağı inleyesün vağtâ ĥabül idem Yüsufi saña irişdürem ki kağeğ du'âsını baña şefî' getüresün. Ya'ĥüb eyitdi: - Yâ İlähe'l-'âlemîn, kağeğ du'âsı hürmetine benüm gözümü rüşen eyle. Yüsufi baña göster didi. Derĥâl Yüsufi gösterdi. Muştıladılar hem gözi dağı gördi bu du'â berekâtına. Mûsâ (a.s.) Fir'avn elinde ser-gerdan oldu. Yetmiş urđanları güneşde burakup dürerlerdi. Cädülar şöyle yılanlar alup Mûsâdan yaña dönüp dururlardı. Mûsâ dileği kim ĥaça. Nidâ geldi: - Yâ Cebrâ'il, Mûsâya eyitki kağeğ du'âsını baña şefî' getüresün. [131a] Aña ĥalâş virem didi andan. Du'â-yı kağeği şefî' getürdi. Andan şoıra ol ipler geldiler, feşîĥ diller ile eyitdiler: - Lâ ilâhe illallah Mûsâ Kelîmullâĥ didiler. Tâ ĥâtîfden nidâ geldi: - Yâ Muĥammed Muştafâ, bu du'âyı saña virdüm, ĥiç münâfıĥa öğretme. Eğer bu du'âyı münâfık cem'î-i 'ömründe bir kez okusa ben ki Allâĥım ĥıyâmet[te] utanurum aña 'azâb eylemege. Ĥazret-i Resülün vefât vağtinde kendü aşĥâbına vaşiyet eyledi: - Sizün üzeriñizde olsun kim ĥiç kimseye bu du'âyı öğretmeyesiz didi. Tâ ĥor dutarlar ve dağı her ĥişi ki bu du'âyı gül şuyıyla misk ve za'ferânla birlikte ki taşa yaza şuyula yuya bir şişeye ĥoya geyik derisine şara ĥoya her ĥişiniñ ki başı ağrıya ya şaĥaĥ[ı] ağrıya ol şudan biraz duta. Ya ĥarın ağrıya ya bir 'illet ola ki ĥiç dârü aña kâr ĥılmaya ol şudan içe. Ĥađ Te'âlâ fermâniyla ĥoş ola. Eğer ağrısı ĥulağunda [131b] ola, şudan bir ĥatre kağar ĥoya, işidür ola. Eğer ĥişi zâlim pâdişâĥdan ĥorĥa, bir ĥatre ol şudan içe emîn ola. Eğer bir 'avret şarplansa ol şudan bir ĥatre içürelere, derĥâl toğıra ve eğer bir ĥişinün oğlan ĥaceti ola dağı. Her ne kim dünyâda ĥacet[i] ola şubĥ vağtinde ĥura, öñe ĥoya eyite: - Yâ İläĥ'el-'âlemîn, bu du'â-yı kağeğ hürmeti içün benüm ĥacetümü revâ ĥıl diye, Ĥađ Te'âlâ revâ eyleye. Eğer bostân ya ağaĥ yemiş virmeye bu du'âyı toprağa okuya, ol bostâna şaça ya ol ağaca şaça, yemiş vire. Eğer bir ĥişi ĥorĥar ola ki kendüni zindâna ĥoyalar, öldürelere diyü, ol ĥişi eyite: - Yâ İlähe'l-'âlemîn, du'â-yı kağeğ hürmetine baña ĥalâş vir diye, ĥalâş bula. Eğer bir ĥişi bu du'âyı okuya yâĥüd kendüde götüre, eğer biñ ĥılıç uralar kesmeye. Ya Muĥammed bu du'ânun şevâbı ĥadden geçedür. Fazîleti ol ĥadardur ki şerĥ [ü] beyânun diller taĥrîr idemezler lakin biz muĥtaşar eyledüğ. [132a] *v'allâĥü a'lem bi's-sevâb ve ileyhi merci'ü'l-me'âb*⁴⁰.

Listelediğimiz tüm şerĥ metinlerindeki neredeyse bütün anlatımları kapsayan ve diğer nüshalarda bulunmayan ayrıntılar içeren, müellifin inandırıcılık sağlamak için -dua ve evrâd mecmualarının birçok yerinde olduğu gibi-⁴¹ anlatıklarını en çok ĥadis rivayet eden saĥabelerden biri olan Enes bin Malik'e dayandırdığı bu Şerĥ-i Du'â-yı Kadeh nüshasının günümüz Türkçesine çevirisi şu şekildedir: Enes bin Malik, "Âlemlerin kutlusu Peygamber efendimiz Hz. Muhammed'in huzurundaydım. Peygamberimiz 'Dünyadaki her şeyden daha üstün (bir şey hakkında) müjde vereyim.' dedi." (Miraç gecesi) vahiy geldi. Allah Teâlâ Cebrail'e "Bu gece dosta ĥavuşma gecesidir, git ona bizden selam söyle." dedi. Cebrail, Mikail, İsrail ve Burak'ı gönderdi. Hz. Muhammed bunlarla beraber gökten göğe, perdeden perdeye geçerken yeşil nurdan bir zincire bağlı, gökte asılı duran bir kadeh gördü. Yeşil yazı ile üzerinde bir dua yazılıdır. O kadehin nuru tüm yerleri ve göğu tutmuştur. Hazret-i Peygamber ondan daha güzel/üstün bir şey görmemiştir. Ona âşık olmuştur. Peygamber efendimiz Allah'ın huzuruna erişince, onun kelâmını işitince kendisinden geçti; ona yakarma kuvvetini yitirdi. Rabbimiz ona "Yolculuğunda gördüklerinden en çok ne hoşuna gitti?" diye sordu. Peygamberimiz "O kadehten daha güzelini görmedim." dedi. Allah (c.c.), "O yeşil kadeh senin nurundandır, ondaki yazıyı kudretimle yazdım. Yeri göğu yaratmadan beş yüz yıl önce onu yarattım. Bu duanın nuru olmasa gökler görünmezdi. Cebrail bu dua kuvvetiyle iner, çıkar. Azrail bu dua kuvvetiyle canlar alır. İsrail bu dua gücüyle surunu üfler.

³⁹Kur'ân, 21. Enbiyâ Süresi, Ayet 69.

⁴⁰Dođrusunu Allah bilir. O, sđğımlıcađ mercidir.

⁴¹Örnek olarak Manisa İl Halk Kütüphanesi Yazma Eserler Bölümü No: MHK2105, Vr. 74a'ya bakılabilir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Balıklar bu dua kudretiyle denizde karar kılarlar.” karşılığını verdi. Hz. Muhammed hayran olarak geri döndü. Cebrail (a.s.) makam-ı ma'lûmede Hz. Peygamber'e “Gördüklerin içerisinde en çok ne hoşuna gitti?” diye sordu. Resûlullâh cevaben “O kadehten daha güzelini görmedim.” dedi. Haber meleği ”O kadehin sırrı kimsenin düşüncesine sığamayacak kadar çoktur. Onun sırrını kısaca söylemek olmaz. Otuz bin yılda bir kez doğan yıldızlar vardır. Onları otuz bin defa doğarken gördüm. Eğer otuz bin defa daha göreceğim olsam bu duanın vasfını ve şerhini yapamam.” karşılığını verdi. Hz. Muhammed Miraç'tan geldikten sonra bekleyişteyken Cebrail (a.s.) gelip (şöyle) müjdeyi verdi: “Ey Muhammed, hiçbir peygambere getirmediğim o kadehin duasını sana ve ümmetine getirdim. Allah Teâlâ bütün peygamberleri diriltse, dokuz bin yıl diri kalsalar bu duanın binde birini yazamazlar. Bu duayı bir kişi samimiyetle okusa ya da üzerinde taşısa veya mezarlıktan geçerken okusa Allah ondan azabı kaldırır. Bir kişi bu duayı hastanın üzerinde okusa, hasta şifa bulur. Bu duadan şüphe duyan, kâfir olur. Bu dua inanarak demire okunsa demir yumuşar, akar sızar. Ateşe okunsa söner. Kul bu duayı okusaydı kuş olup kaftan kafa uçardı. Ey Muhammed, bu duayı okusan, kendine sürsen, kendini ateşe atsan bir kılın bile yanmaz. Allah katında bundan daha yücesi yoktur. Bir kul Kafdağı kadar çok günah işlese Allah Teâlâ bu dua hürmetine onu affeder. Eğer bir ölüyü, bu duayı kefenine yazarak kabre koysalar bir melek cennetten bir deste gül getirip kabre bırakır. Bu bir deste gül öyledir ki nuru tüm dünyayı tutar.” der. Hz. Muhammed der ki bu kadehin duasını biraz suya okusalar, o kişinin üzerine serpseler bu dua hürmetine Allah (c.c.) o kulun cünüplüğünü bağışlar, o kişinin kabrinde azap olmaz. Kim ki bu duayı bir kez okusa, bin melek onun mezarı başında olur. Her bir melek nurdan bir tabak tutar. Her tabakta yetmiş çeşit yemiş olur. Her çeşit yemişin bir türlü lezzeti olur. Her çeşit tabağın üstünde bir ışık halesi olur ve yetmiş bin melek durmuş olur. Her meleğin elinde şarap dolu bir kadeh olur. Her birinin elinde inci dolu bir tabak olur. O kişinin başına saçarlar. Şarapları onun boğazına dökerler. Ona cennet elbisesi giydirebilirler. Tüm Arasat'ı aydınlık kılar. Arasat ehli, “Bu evliya bu kerameti nasıl buldu?” derler. Gaipten bir ses şöyle der: “Bu, dünyada kadeh duasını bir kez okuyan ve ona hürmet eden kulumdur. Bu onun mükâfatıdır.” O kişi topraktan başını kaldırır. Allah Teâlâ onun kabrinin başına bir cennet tahtı verir. Yüz melek bu kişiyi taht üzerine oturturlar. Tüm melekler onun önünden arkasından yürürler. Rabbülâlemîn o kula yüz defa nazar kılar. Enes bin Malik der ki bu kadehin sözü eşsizdir ve büyük bir duadır. Hz. Muhammed der ki tüm insanoğulları müddeti boyunca bunun gibi bir duaya rastlanmaz. Cebrail der ki bu duanın yüceliği sağlamdır. Allah'ın yüce adı bu dua içindedir. Bütün duaların yücesidir. Âdem (a.s.) zamanından beridir asılıdır. Âdem peygamber günah işleyip cennetten çıktı. İki yüz yıl yalın ayak yürüdü, ağladı. “Ya rabbi, nefsimi zulmettim.” diyordu. Allah (c.c.) Cebrail'e “Âdem'e git, bildir ki iki yüz yıl da ağlasan ve yürüsen ancak bana kadeh duasını şefaatchi olarak getirirsen tövbeni kabul ederim.” dedi. Hz. Âdem bunu duydu, elini göğse açtı. “Ey Allah'ım, kadeh duası hürmetine benden bu hakirliği götür, beni affet.” dedi. Allah onun tövbesini kabul etti, günahını affetti. Nuh peygamber dokuz yüz elli yıl peygamberlik yaptı. Yetmiş kişiden fazlası ona inanmadı. Nuh (a.s.) “Ya Rabbi, yeryüzünde kâfirlerden bir tek kişi bırakma.” dedi. Başını yere koydu, kadeh duası hürmeti için diye şefaatchi getirdi. Tufan oldu. Kâfirler helak oldu. Sadece Nuh ve iman eden yetmiş kişi kaldı. Allah'tan nida geldi: “Ey Nuh, kullarımı sen mi yarattın, onların rızkını sen mi verirsin? Bunlar gerçi kâfir idi ancak hepsi benim kulum değil miydi? Niçin dua ettin de helak oldular?”. Nuh “Rabbim, nefsimi zulmettim.” dedi. Kırk yıl yürüdü, feryat etti, günahı için tövbe etti. Allah Teâlâ Cebrail'e “Git, Nuh'a selam söyle, kırk yıl daha inlese, tövbe etse ancak kadeh duasını şefaatchi getirirse tövbesini kabul ederim.” dedi. Nuh da “Ya Rabbi, kadeh duası hakkı için tövbemi kabul et.” dedi. Eyüp peygamberin bedeninde on iki bin delik açıldı. Her delik içinde iki kurtçuk vardı. Allah (c.c.) Cebrail'e “Eyüp'e kadeh duasını bana şefaatchi getirmesini söyle.” dedi. Eyüp “Ey Allah'ım, kadeh duası hürmetine bu belayı benden gider.” dedi. Henüz duayı okurken kurtuldu. Hz. İbrahim Nemrut elinde aciz kalmıştı. Onu mancınığa koydular, ateşe attılar. İbrahim (a.s.) havada iken ateşi gördü, korktu. “Ey âlemlerin Rabb'i, bu ateşi bana soğuk eyle.” dedi. Tanrı

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Teâlâ Cebrail'e "Git İbrahim'e, kadeh duasını bana şefaathçi getirirse ateşi ona soğuk edeceğimi söyle." dedi. İbrahim de "Bu dua hürmeti için ateşi bana soğuk eyle." dedi. Allah'tan "Ey ateş, İbrahim'e karşı serin ve zararsız ol!" nidası geldi. Ateş ortasında bir pınar akmaya başladı. Bu duanın bereketiyle orada ağaçlar yeşerdi. Yakup (a.s.) oğlundan ayrıldı, kırk yıl onun isteğiyle kaldı. O kadar inledi ki iki gözü görmez oldu. Bir gün seher vaktinde inledi. Allah (c.c.) Cebrail'e "Git Yakup'a de ki kırk yıl daha inlese ancak kadeh duasını bana şefaathçi getirdiğinde onu Yusuf'a kavuştururum." dedi. Yakup "Ey Allah'ım, kadeh duası hürmetine gözümü aç, bana Yusuf'u göster." dedi. Allah derhal Yusuf'u gösterdi. Bu dua hürmetiyle gözü de gördü. Musa, Firavun elinde perişan oldu. Cadılar yetmiş ipi güneşte bırakıp durerler, yılan yapıp Musa'dan yana dönerlerdi. Musa oradan kaçmak istedi. Allah, Cebrail'e "Musa'ya kadeh duasını şefaathçi getirmesini söyle. Onu kurtarayım." dedi. O da kadeh duasını şefaathçi getirdi. Ondan sonra ipler gelip apaçık bir dille "Allah'tan başka ilah yoktur, Musa Kelimullah'tır." dediler. Gaipen bir ses geldi: "Ey Muhammed, bu duayı sana verdim. Asla münafıklara öğretme. Bir münafık bu duayı bütün hayatında bir kez okusa kıyamet gününde ona azap etmeye utanırım." Hz. Muhammed vefat zamanında ashabına şöyle vasiyet etti: "Bu duayı hor tutacak kişilere öğretmeyin. Kim ki bu duayı gül suyu, misk ve safranla taşa yazsa, bu yazıyı su ile yıkasa bir şişeye koysa, geyik derisi ile sarsa, başı veya şakağı ağrıyana bu sudan biraz sürse, karnı ağrıyan veya ilaçların etki etmediği hastalığı olan bu suyu içse Allah'ın emriyle iyileşir. Kulağı ağrıyanın kulağına bu sudan bir damla konsa işitir olur. Bir kişi padişahın korksa o sudan bir damla içse korkusu geçer. Bir kadın doğum sancısı çekiyorsa bu sudan bir damla içirilse derhal doğurur. Oğlu olsun isteyen de isteği olur. Dünyada herhangi bir isteği olan, sabah vaktinde kalksa bu duayı önüne koyup "Ya Rabbi, bu kadeh duası hürmeti için isteğimi yerine getir." derse, yerine gelir. Bostan veya ağaç yemişi vermiyorsa bu duayı toprağa okusa, bostana ya da ağaca saçsa yemişi verir. Bir kişi zindana atılacak, öldürülecek diye korkuyorsa "Ey Allah'ım, kadeh duası hürmeti için beni kurtar." dese kurtulur. Bir kişi bu duayı okusa ya da üzerinde taşısa ona bin kılıç vursalar onu kesmez. Ey Muhammed, bu duanın sevabı haddinden fazladır. Fazileti o kadardır ki diller açıklamasını yapamaz. Fakat biz kısaca açıkladık.

Muhtevasını bu şekilde sunabileceğimiz, en hacimli Şerh-i Du'â-yı Kadeh olan bu nüsha, "Kadeh Duası ve Şerhine Dair" isimli makaleye dayanak olan, oluşturduğumuz listede 4. sırada bulunan şerh nüshası gibi "Enes bin Malik rivayet eder ki ..." şeklinde başlamaktadır. Tüm nüshalarla aynı kaynağa dayandığı sezilen ancak bunların en geniş kapsamlısı olan bu nüshada 4. Nüshaya ek olarak yer alan kısımları şöyle sıralayabiliriz:

1- Cebrail, Mikail, İsrail Burak'ı getiriyorlar. Hz. Muhammed gökten göğe, perdeden perdeye geçerken yeşil nurdan bir zincire bağlı gökte asılı duran yeşil yazıyla dua yazılı kadehi görüyor.

2- Hz. Peygamber o kadehten daha güzel bir şey görmemiştir.

3- Allah (c.c.) yeri göğü yaratmadan beş yüz yıl önce kadeh duasını yaratmıştır.

4- Bu duanın nuru olmasa gökler görünmezdi.

5- İsrail bu dua gücü ile sura üfler.

6- Balıklar bu dua kudretiyle denizde karar kılarlar.

7- Cebrail "Otuz bin yılda doğan yıldızlar vardır. Onları otuz bin defa doğarken gördüm. Otuz bin defa daha göreceğim olsam bu duanın şerhini yapamam. Allah Teâlâ tüm peygamberleri diriltse, dokuz bin yıl diri kalsalar bu duanın binde birini yazamazlar. Bu duadan şüphe duyan, kâfir olur. Bu dua demire okunsa demir yumuşar, akar. Ateşe okunsa söner. Kul bu duayı okusaydı kuş olup kaftan kafa uçardı. Bu duayı okusan, kendini ateşe atsan bir kılın bile yanmaz. Allah katında bundan daha yücesi yoktur. Bir kul Kafdağı kadar çok günah işlese Allah

Turkish Studies

Teâlâ bu dua hürmetine onu affeder. Bir ölüyü, bu duayı kefenine yazarak kabre koysalar bir melek cennetten bir deste gül getirip kabre bırakır. Bu deste gül öyledir ki nuru tüm dünyayı tutar.” diyor.

8- H. Muhammed “Kadeh duasını suya okusalar, bir kişinin üzerine serpseler Allah (c.c.) o kulun cünüplüğünü bağışlar. Bu duayı bir kez okuyanın, bin melek mezarı başında olur. Her melek nurdan bir tabak tutar. Her tabakta yetmiş çeşit yemiş olur. Her çeşit yemişin türlü lezzeti olur. Her çeşit tabağın üstünde ışık halesi olur ve yetmiş bin melek durmuş olur. Meleklerin elinde şarap dolu kadeh olur. Her birinde inci dolu bir tabak olur. O kişinin başına saçarlar. Şarapları boğazına dökerler. Ona cennet elbisesi giydirebilirler. O kişi topraktan başını kaldırır. Allah Teâlâ onun kabrinin başına bir cennet tahtı verir. Yüz melek bu kişiyi taht üzerine oturturlar. Tüm melekler önünden arkasından yürürler. Allah ona yüz defa nazar kılar.” diyor.

9- Cebrail “Bu duanın yüceliği kesindir çünkü Allah’ın yüce adı bu dua içindedir. Âdem (a.s.) zamanından beridir asıdır.” diyor.

10- Günah işleyip cennetten kovulan Hz. Âdem, Allah’ın vahyiyle kadeh duasını şefaatchi getirerek Allah (c.c.) tarafından affediliyor. Nuh peygamber kadeh duası ile dua edince tufan oluyor. Tufan ile insanların helakine sebep olan Hz. Nuh, kadeh duası hürmetine Allah tarafından affediliyor. Bedeninde on iki bin delik açılan Eyüp peygamber, kadeh duası ile illetinden kurtuluyor. Hz. İbrahim kadeh duasını okuduğu için içine atıldığı ateş pınara dönüşüyor. Oğlu Yusuf’tan ayrılınca ağlamaktan gözleri görmez hale gelen Yakup, kadeh duasını okuyunca Yusuf’a kavuşuyor, gözleri açılıyor. Firavun elinde perişan olan Musa, kadeh duasını şefaatchi getirince kurtuluyor.

11- Hz. Peygamber vefat zamanında ashabına bu duayı hor tutacak kişilere öğretmemelerini vasiyet ediyor.

12- Kadeh duası okunmuş sudan, kulağı ağrıyanın kulağına damlatılsa, karnı ağrıyana içirilse iyileşir.

13- Oğlu olmasını isteyen kadın bu sudan içse oğlu olur.

14- Zindana atılmaktan, öldürülmekten korkan kişi bu duayı okusa kurtulur.

15- Bu duayı okuyan veya üzerinde taşıyanı kılıç kesmez.

Ankara Milli Kütüphane Yazmalar Bölümü’nde yer alan ikinci Şerh-i Du’â-yı Kadeh nüshasının içeriği ise şu şekildedir:

Şerh-i du’â-yı kadeh**

Hzret-i Resûl (s.a.v. buyurır bir gece mi’râcda bir yeşil kadeh gördüm, Allâh Te’âlânın kudretiyle hevâda mu’allağ turur. Ol kadehde bir du’âyı gördüm yeşil hatla yazılmış ve ânın nûri cemî-i gökleri tutmuş. Ol du’âya ‘âşık oldum, semavâtın [40b] cümlesin seyr eyledüm hiç bundan yigrek nesne görmedüm. Çün hâzrete irişdüm, hâzret-i ‘izzetden bir nidâ geldi: - yâ Muhammed bunca mu’cizâtı gördün gözüne kangısı hoş geldi didi. Hzret-i Resûl (a.s.) eyitdi: - Yâ İlâhî ve Seyyidî ve Mevlâyî bir kadeh gördüm andan laîf bir nesne görmedüm didi. Hâk Te’âlâ hâzretinden yine bir nidâ [41a] geldi. Yâ Muhammed ol yeşil kadeh kim gördün ol senün pâk nûrundan ol du’â kim anda yazılmış gördün anı ben kendi kudret elimle yazdum. Beş yüz yıl göklerden yazdum. Yâ Muhammed eger bu kadeh olmayadı yirler ve gökler kâ’im tûrmaya idi ve dahı Cebrâ’îl (a.s.) bu du’â kuvvetiyle iner ve çıkar ve melekü’l-mevt bu du’â kuvvetiyle âdemlerün [41b] cânun alur ve İsrâfîl bu du’â kuvvetiyle qarâr kılar. Çün Hâk Te’âlâ

** Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, Ankara, nr. 06 Mil Yz. A 4466/8, vr. 40a-44b.

hazretinden bunu içtüm bu du'aya aşık oldum. Çün Cebrâ'îl (a.s.) maqâmına geldi, Cebrâ'île (a.s.) su'âl eyledüm. Eyitdi: - Yâ Muhammed bunca 'acâyibler gördün kaçkı nesne hoş geldi? didi eyitdi. - Yâ karındaşım Cebrâ'îl, benim gözüme şol yeşil kadehden [42a] yigrek hoş gelmedi didi. Andan Cebrâ'îl (a.s.) eyitdi: - Yâ Muhammed bu kadeh du'asının şevâbı çokdur vaş olunmaz. Hâk Te'âlâ bir yıldız yaratmışdur otuz yılda bir toğar. O yıldızı ben otuz kez gördüm. Eger Hâk Te'âlâ baña ol kadar 'ömr virse ol kadeh du'asının otuz biñ bölükden bir bölüğünü şerh idemem, didi. Resül [42b] hazret-i 'aleyhi's-selâm eyitdi: - Münâcâtdan geldim Cebrâ'îl (a.s.) şâzz geldi. Eyitdi: - Yâ Muhammed beşâret olsun saña senün ümmetiñe her kim bu du'ayı bir murâd üzerine okusa murâdı müyesser ola ve eger bu du'ayı dimür üstüne okusalar dimür eriye ve eger od üzerine okusalar söyüne ve eger bir kişi belâya giriftâr olsa [43a] bu du'ayı okuyup veyâhüd getüre Hâk Te'âlâ ol kişiyi halâş eyleye bu du'a berekâtında ve dağı her kim bu du'ayı götürse, sefere gitse eger kâfdan kâfa seyr iderse ol kişiye hiç ziyân ırmeye ve her kim götürse şuya gark olmaya ve dağı yâ Muhammed her kim bu du'ayı i'tikâd ile okusa Hâk Te'âlâ günâhların 'afv [43b] eyleye didi. Her kim bu du'aya i'tikâd itmese muṭlak kâfir olur ne'üzubillâh ve dağı her kim bu du'ayı kefenine yazdırsa Hâk Te'âlâ bir firîşte vire ve bir deste gül getüre. Ol gülün nûrı cemî'-i kabirleri nûrlandıra ve dağı Resül hazret-i 'aleyhi's-selâm eydür: - Bu du'ayı şuya okusalar ol şuyı kabir üzerine saçsalar Hâk Te'âlâ [44a] ol kübür ehliniñ 'azâbın götüre rahmet kıla ve dağı Resül hazret-i 'aleyhi's-selâm eydür: - Her kişi kim bu du'ayı 'ömründe bir kez okusa veyâhüd getürse kıyâmet gününde kabirlerinden koḫduğı vakit Hâk Te'âlâ biñ firîşte vire. Her birinün elinde birer nûrdan ṭabaḫ ola içinde yetmiş biñ dürlü ṭa'am ola her birinün lezzeti birbirine beñzemeye [44b] ve dağı bu du'anun haşıyyeti çokdur ammâ biz muṭtaşar kılduḫ, okuyanlara zahmet olmasun için. 1293 [1876-77].

Ulaşabildiğimiz kadeh duası şerhleri içerisinde en hacimsizi olan bu nüsha; kompozisyon, anlatım, imla ve üslup açısından en başarılısı olarak dikkat çekmektedir. 1. ve 4. nüshalardan farklı olarak anlatımın Enes bin Malik'e dayandırılmadığı, hicri 1293 istinsah tarihli bu metinde anlatılanlar 1. nüshada anlatılanların bir özetini andırmaktadır. 1. ve 4. nüshada bulunmayıp bu nüshada bulunan iki ifade ise şu şekildedir:

1- Bir kişi bu duayı yanında taşırsa, Kafdağından Kafdağına kadar yolculuk etse yolda başına bir bela gelmez.

2- Bir kişi bu duayı yanında bulundurursa suya gark olmaz.

Metnine ulaşabildiğimiz diğer bir Şerh-i Du'â-yı Kadeh nüshasının içeriği ise şu şekildedir:

Haza şerh-i du'â-yı kadeh***

Rivâyetdür Resül hazret-i 'aleyhi's-selâm eydür: - Mi'râcda bir yeşil kadeh gördüm Hâk Te'âlâ kudretinden hevâda şöyle mu'allâḫ durmuş ve ol kadehde bu du'ayı gördüm yeşil haṭıla yazılmış ve anuñ nûrı cümle gögi ṭutmuş. Şöyle kim var ol kadehe 'aşık oldum. Hergiz mi'râcda andan laṭîf aḫ nesne görmedüm. Hazret-i 'izzete irdüm kelâmın içtüm, mest oldum ve hayrân oldum. Çün münâcâtdan fâriḡ oldum. Hâk Te'âlâ hazretinden nidâ geldi: [14b] -Yâ Muhammed bunca hicâblar kim geçdün gözüñe ne nesne hoş geldi? Eyitdüm: -Ey pâdişâhum her ne kim gördüm hoşıdı ammâ senün yaratduḡın nesnelerde ol kadehden hoş gelmedi. Şöyle kim ol kadeh senün arı nûrundanur. Hâk Te'âlâ 'azze ve celle eyitdi: - Yâ Muhammed ol du'a kim anuñ üzerinde yazılıdır anı kendi kudretimden yazup dürerem ve dağı gökleri yaratmazdan evvel beş yüz biñ yıl öñdin yaratdum. Yâ Muhammed eger bu kadeh du'ası nûrı olmayaydı gökler ve yirler kılmayalardı ve dağı bu du'a [15a] kuvvetiyle Cebrâ'îl gökden yire iner ve göge aḡar ve dağı bu du'a berekâtında İsrâfîl şurun uriser ve dağı bu du'a berekâtında deñiz içinde balıklar karar iderler ve dağı dünyânun ve âhiretün müşerrefliḡi bu du'a berekâtındadır ve çünkim mest-i hazret oldum ve girü maqâmıma geldüm irişdüm Cebrâ'îl (a.s.) baña şol eyitdi kim: -Ey cümle maḫlûḡun üründisi Muhammed, Hâk celle ve 'alâ saña bunca nesnelere gösterdi ve ayaḡınıñ altına getürdi, ne nesne hoş geldi? Didüm baña kadehden hoş nesne gelmedi. [15b] Cebrâ'îl (a.s.) eyitdi: - Yâ Muhammed ol kadehün vaşfi inen çokdur, hiç kimsenün vehmine ve hâtırına şıḡmaz ol kadehün şerhini beyân itmek ve dağı Allâh Te'âlâ bir yıldız

*** Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, İzmir, nr. 35 Mil Yz. 1464, vr. 14a-19b.

yaratmışdır kim o yıldız otuz biñ yılda bir kez toğardı. Ben kim Cebrâ'îlim otuz biñ kez ol yıldızı görüpdürirem ve dağı otuz biñ yıl bu kadar 'ömrle dağı görsem du'â-yı kadehün şerhinün nürını kim bir yıl vaşf itsem olmaz ve dağı yâ Muhammed bu du'â-yı kadehün fazlını ve berekâtını bir miqdâr ve bir kaç nesne hizmetinüze [16a] vireyim şol şartıla kim pâdişâh-ı 'âlemden destür diliyesün. Peygamber hazret-i 'aleyhi's-selâm Allâh Te'âlâ hazretine niyâz kıldı ve hâcet revâ oldı ve dağı kaçan kim münâcâtdan girü döndüm bunca günler intizâr oldum. Bir gün gördüm Cebrâ'îl (a.s.) şādîlîğıla girü geldi eyitdi: - Yâ Muhammed beşâret olsun saña kim du'â-yı kadehi getürdüm saña ve senün ümmetiñe hediyeür cebbâr-ı 'âlemden kim hîç senden evvel gelen peygâberlere virmedi illâ size virdi ve dağı yâ Muhammed [16b] Allâh Te'âlâ dünyâ ve âhîret belâlarından emîn kıla ve dağı dünyâda ve âhîretde bu du'âleyin 'azîz kıla ve dağı her kim ki bu du'âyı mağberelerden geçerken okusa üflese ol sinlelerden 'azâb götüre ve dağı her kim bu du'âyı hor duta ve şekk götüre kâfir olur ne'üzubillâh ve dağı Cebrâ'îl (a.s.) eyitdi: - Yâ Muhammed her kim du'â-yı kadehi helâl loğma ile ve hâliş niyyetle ve bu i'tikâdıla okusa eger demür üzerine okursa şu gibi eriye revân ola ve eger od üzerine [17a] kosalar od yakmağa ve eger bir kimse gövdesine sürse yorulmaya, yürümekden uşanmaya ve elem irişmeye ve Hağ Te'âlâ hazretiden bu du'âleyin 'azîz hürmetlü nesne yokdur. Kaçan kim bir hasta üzerine okusalır üfleseler şifâ bula ve her kim bu du'âyı şu üzerine okusa üfürse ol şuyı kanķı sinle üzere şaçsa ol kabrün 'azâbı kıyâmete degin götürele bi emri'llâhi te'âlâ ve dağı peygâber hazreti buyurur her kişi kim bu du'âyı cemî '-i 'ömründe bir kez okusa gerek kim kıyâmet gününde çünki [17b] başın toprakdan kaldura biñ firişte anuñ kabri üzerine tırmuş ola her bir firişte elinde bir şabağ ola nürdan içi tolu nür ola ol kuluñ üzerine şaçalar ve ol şarâbları ol kula içireler ve dağı uçmak hüllelerin giydüreler şöyle kim ol kuluñ yüzinde nürı tamâmen 'arzânî münevver ve rüşen kıla ve kıyâmet halâyıkları eyiteler bu ne kuldur kim Hağ Te'âlâ bugün bunuñ gibi kerâmeti buña virdi diyeler. Hağ Te'âlâ hazretinden nidâ geldi kim bu bir kuldur kim benüm kullarumdan [18a] dünyâda bir kez bu du'âyı okuyup hürmet eylemişdür anuñ için bunuñ gibi günde bu kerâmeti bu kula virdük 'ömründe bir kez bu du'âyı okudığı için ve dağı ol kul başını toprakdan kaldıra. Hağ te'âlâ hazretinden bir taht ol kuluñ kabri üzerine vireler. Yüz biñ firişte bile gele. Ol kul ol taht üzerine otura. Ol firişeler mecmû'îsi ol kuluñ önince ve ardınca yürüyeler. Kıyâmet gününde bu kula hisâb ve 'azâb olmaya ol kuluñ kabrinden cennete degin Hağ Te'âlâ 'azze ve celle yetmiş biñ kez ol kula nazar kıla ümîddür ki [18b] hazret-i 'izzet bu du'ânun berekâtından ve fazîletinden ve rahmetinden nevmîd itmeye. Âmîn yâ Rabbel'âlemîn bi hağķi Muhammed (s.a.v.) ve âlihi ecme'in et-tayyibin et-tâhirin. Enes ibni Mâlik (r.a.) bu kelâmları işidicek eyitdi kim: - Yâ Resülullâh bu du'ânun şerhi ve fâ'idesi ve fazîleti bî-kıyâş ve bî-nihâyet imiş. Peygamber (a.s.) eyitdi: - Yâ Enes ibn Mâlik eger bu du'â-yı kadehün şerhini eyitsem ümmetim tâ'atı ve 'ibâdeti koyalardı bu du'âyıla 'amel eyleyelerdi ve dağı 'ömürleri müddetince râst gelmeyelerdi. Cebrâ'îl (a.s.) [19a] eyitdi: - Yâ Muhammed bu du'â-yı kadehün ululuğı ve kerâmeti oldur kim Hağ Te'âlâ adlarından biri bu du'â içindedür. Cümle adlarun ulusıdur ve dağı bu du'âyı bir ketan üzerine veyâ bir pâre altun üzerine veyâ bir pâre gümüş üzerine yaza ve eze. Şuyı bir şîşe içine koyu. Bir geyik derisiyle ol şîşenün ağzını tuta. Her kişün kim başı ve yüregi zahmet virse ya bir 'illeti olsa kim hîç otla çâre olmasa ol şudan bir miqdâr içirseleler Hağ Te'âlâ kudretiyle ol zahmetden kurtıla, şifâ bula [19b] ve sözi muhtaşar kılalum kim yetmiş dürlü rence keffâretdür şuyun fâidesi. İ'tikâd üzere ola tâ kim nef'i zâhir ola ve andan soñra bunuñ şerhi kalem birle tahrîr ve dil birle ta'bîr olmaz. Her ne için inse neficesi tahir ola 'ulemâ-yı mütekkaddimîn katında tecrübe olmışıdır. Bu du'â mütekkaddimîn katında tecrübe olmışıdır. Bu du'âya şek ve şübhe şıgmağ taħķiķdür. Ol 'azîz haza du'â-yı kadeh-i mübareketü du'â budur:

Diğer Şerh-i Du'â-yı Kadeh nüshalarıyla hemen hemen aynı ifadelerle sahip bu nüshanın diğer metinlerde bulunmayan kısımları şu şekildedir:

- 1- Cebrail'in kadeh duasını, Hz. Muhammed'in Allah'tan izin istemesi şartıyla hizmetine vereceğini söylemesi ve Hz. Peygamber'in duası üzerine Allah'tan izin çıkması.
- 2- Bu duayı bir kimse gövdesine sürse yorulmaz, yürümekten usanmaz.
- 3- Hz. Muhammed ile Enes bin Malik arasındaki konuşmanın metnin sonunda olması ve Hz. Peygamber'in "Bu duanın şerhini söylesem ümmetim ibadeti bırakır, bu dua ile amel eyerlerdi." demesi.

Turkish Studies

Kadeh Duası Mazmununu Hâvî Beyitler ve Şerh-i Du'â-yı Kadeh Işığında İzahları

Yukarıya alıntıladığımız mazmuna dair tüm söylenenlerden ve pek çok şiir örneğinden hareketle mazmunu en iyi tavsif eden tanımın, *divan şiiri estetiğinde bir objenin, bir hâlin kendisini açıkça söylemek yerine onun, arka planda bağlı bulunduğu unsurlarda mevcut vasıflarından birini veya daha fazlasını bulmaya yarayacak ipuçlarını vererek dolaylı fakat ince, zarif ve orijinal bir şekilde ifade edilmesi*⁴² olduğunu söyleyebiliriz. Bu tanımda olduğu gibi pek çok divan şiirinde kadeh duası tüm özellikleriyle açıkça söylenmemiş, bu duanın vasıflarını bulmaya yarayacak şekilde ipuçları verilerek mazmuna dönüştürülmüştür. Kadeh duasına dair tüm bilgiler, bu duanın tüm vasıfları, zamanın erozyonuyla kültür dünyamızdan silindiği içindir ki bizler belli bir süre kadeh duasının izahını yapamıyorduk. Şimdi ise kadeh duasının ortaya çıkış hikâyesi, içeriği, kullanılış amaçları gibi vasıfları hakkında bilgi veren Şerh-i Du'â-yı Kadeh isimli, müellifi belli olmayan küçük çaplı mensur eser sayesinde bunu gerçekleştirme imkânına sahibiz. Şerh-i Du'â-yı Kadeh'in ulaşabildiğimiz nüshalarının transkripsiyon alfabeli metinlerini verip, nüshalar arasındaki anlatım farklarını gösterdikten sonra divanlarda tespit ettiğimiz kadeh duası mazmununu içeren beyitleri bu şerh metinlerindeki anlatımlar ışığında şöylece izah edebiliriz:

*Zikr ider vasf-ı du'â-yı kadehi pîr-i mugân**

*Varalum biz de du'âsın alalum ol pîrün*⁴³

ENVERÎ

NESRE ÇEVİRİ: Yaşlı meyhaneci kadeh duasının özelliklerinden bahsetmektedir. Biz de gidip o yaşlının duasını alalım.

Klasik lügatlerde “şerh” kelimesinin karşılığı olarak verilen anlamların ortak noktası kapalılığın giderilip bilinmeyenin anlaşılır kılınmasıdır. Anlaşılır kılma çoğu zaman; tanım getirme, tarif etme, açma ve açıklama ile yapılır. Kadeh duasını anlaşılır hale getirmek için yazılan Şerh-i Du'â-yı Kadeh, bu duayı tarif etmekte, özelliklerinden, niteliklerinden, kısaca vasıflarından söz etmektedir. Bu yüzden bu esere aynı zamanda vasf-ı du'â-yı kadeh de diyebiliriz. Yukarıdaki şiirde Enverî, “Yaşlı meyhaneci kadeh duasının özelliklerinden söz eder.” derken kültür seviyesi yüksek çağdaşlarının, kadeh duasının vasıflarını anlatan kadeh duası şerhini bildiğini/okuduğunu kastetmektedir. Bu nedenle bu beyitin mazmunu bizatihi Şerh-i Du'â-yı Kadeh'tir.

Gör du'â-yı kadehi nice mücerredür kim

*Ne kadar serd ise dilberlere eyler te'sîr*⁴⁴

ŞÂHÎ

NESRE ÇEVİRİ: Kadeh duasının ne kadar denendiğini gör ki dilberler ne kadar sert/soğuk olsalar da onlara etki eder.

Oğuzâde Mehmed Paşa'nın oğlu Şâhî'ye ait bu beytin ilk mısrasında şair 3. Şerh-i Du'â-yı Kadeh nüshası varak 19b'de “...‘ulemâ-yı mütekkaddimîn katında tecrübe olunmuşdur bu du'â...” ifadesiyle vurgulandığı gibi, kadeh duasının tecrübe edilmiş etkili bir dua olduğunu söylüyor ve yine 3. nüsha varak 16b'de “...her kim du'â-yı kadehi helâl loğma ile ve hâliş niyyetle ve bu i'tikâdla okusa eger demür üzerine okursa şu gibi eriye revân ola...”şekliyle geçen, diğer nüshalarda benzer

⁴² Ömer Faruk AKÜN, a.g.md., s.421.

* Taradığımız divanlardan bazıları basılı kitap, bazıları e-kitap, bazıları tez, bazıları da elektronik ortama aktarılmış, sayfa numarası olmayan dosyalar olduğu için şiirlerin ve nazım birimlerinin divandaki sıra sayısı eser künyeleri dipnotlarında verilmiştir.

⁴³ Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, *Ümmî Divan Şâirleri ve Enverî Divanı*, MEB Yay., Ankara, 2001, Gazel 147/Beyit 4.

⁴⁴ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şu'arâ*, (hızl.) İbrahim Kutluk, TTK Yay., Ankara, 1989, s. 515

şekillerde dillendirilen kadeh duasının demiri yumuşatması, eritmesi hadisesine telmihte bulunarak “Sevgililer ne kadar (demir gibi) sert olsalar da bu dua onlara etki eder, onları yumuşatır, eritir.” diyerek beytini sonlandırıyor. Görüldüğü gibi Şerh-i Du'â-yı Kadeh'te geçen bu iki ibare sayesinde şairin kurguladığı mazmun bilmecesi çözülmüş oluyor. Azmizâde Hâletî ve Zâtî'ye ait aşağıdaki beyitler de 3. şerh metninde yer alan kadeh duasının bilginler tarafından tecrübe edilmişliğine atıfta bulunmaktadır. Hâletî'nin şiirinde; şerh metninde yer alan, kadeh duasını inkâr edenlerin kâfir olacağı iddasını ima eden “münkir”, şerhte doğrudan geçen “mücerreb”, “dua” ve “kadeh” kelimeleri tüm beyite serpiştirilmiş, kadeh duası örtülenmiştir. Bu şekilde bu beytin “şiirde bir olguyu gizleyerek bazı ipuçlarıyla o olguyu buldurmaya çalışmak” şeklindeki mazmun tanımına tam olarak uyması dikkat çekmektedir.

İsterse bir kadehle niçe münkiri yakar

Pîr-i mugân meger ki mücerreb du'â bilür⁴⁵

AZMÎ-ZÂDE HÂLETÎ

NESRE ÇEVİRİ: Yaşlı meyhaneci tecrübe edilmiş dua bilir, bu yüzden isterse bir kadehle birçok kâfiri yakar.

Ey sâkî du'â-yı kadeh olmasa mücerreb

Sögdükce safâ virmez idi agzuma ol leb⁴⁶

ZÂTÎ

NESRE ÇEVİRİ: Ey içki sunan, kadeh duası tecrübe edilmiş (etkili) bir dua olmasaydı (sevgilinin) o dudağı sövdükçe bana zevk vermezdi.

“Her ne kim dünyâda hâcet[i] ola şubh vaktinde tura, öne kıya eyite: - Yâ İlâh'el-'âlemîn, bu du'â-yı kadeh hürmeti için benim hâcetümi revâ kıl diye, Haq Te'âlâ revâ eyleye.”⁴⁷ cümlelerinin belirttiğine göre sabah vakti kadeh duası okuyarak Allah'a yakaranların istekleri kabul olacaktır. Kadeh duasının okunma zamanı olan sabah ile divan şiiri “rind” tipinin mahmurluk sökmek için içtiği bir çeşit şarap olan sabûhun⁴⁸ aynı kelime köküne dayanması şairler tarafından mazmuna dönüştürülmüştür. Aşağıdaki iki beyit bu mazmunu ihtiva etmektedir:

Bir du'âdur kim kadeh anı virür pîr-i mugân

Hâletî çokdan o vird-i subh-gâhumdur benim⁴⁹

HÂLETÎ

NESRE ÇEVİRİ: Kadeh yaşlı meyhanecinin verdiği bir duadır. Uzun zamandır o dua, sabah vakti okuduğum zikirdir.

Mey-i sabûhı getir âşık-ı seher-hîzem

Kadeh du'âsın o şevk ile okıyam bârî⁵⁰

ZİYÂ'Î

⁴⁵ **Azmi-zâde Hâletî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni**, (hzl.) Bayram Ali Kaya, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Edirne, 1996. Gazel 227/Beyit 4.

⁴⁶ Vildan Serdaroğlu, **Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı**, İSAM Yay., İstanbul, 2006, s. 243.

⁴⁷ 1. Nüsha, vr. 131b.

⁴⁸ Söz konusu divan şiiri terimi “Sabûhî” için bkn. A.T.Onay, **a.g.e.** s. 333.

⁴⁹ Bayram Ali Kaya, **a.g.t.**, Gazel 519/Beyit 5.

⁵⁰ **Mostarlı Ziyâ'î Divanı**, (hzl.) Müberra Gürgendereli, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay., s. 277, Gazel 433/Beyit 4.

NESRE ÇEVİRİ: Seher vaktinde uyanan bir âşığım, sabahları içilen şarabı getir. Kadeh duasını o şevk ile okuyayım bari.

İzahımı Şerh-i Du'â-yı Kadeh metinlerinde bulduğumuz başka bir beyit de şudur:

Mey-hârenin du'âsı n'ola olsa müstecâb

Her dem kadeh du'âsın okur pîr-i meykede⁵¹

ŞEVKÎ

NESRE ÇEVİRİ: Şarap içenlerin duasının kabul olmasına şaşmamak lazım çünkü yaşlı meyhaneci durmadan kadeh duası okumaktadır.

1. nüsha varak 129a'da geçen "...Hâk Te'âlâ buyurdu Cebra'ile ki var (Âdem'e) i'lâm it ki eger iki yüz yıl dağı ağlayasun ve yürüyesün tevbeñi şol vaktın kabûl kılırum ki bu du'â-yı kadeh[i] baña şefî' getüresün. Çün bumı Âdem işitdi, el götürdi, eyitdi: - Ya ilâhe'l-'âlemîn, du'â-yı kadeh hürmetine bu ħorlıđı benden götür. Beni 'afv kııl. Andan Tañrı Te'âlâ Âdemüñ tevbesin kabûl eyledi, günâhuñ 'afv kııldı..." ibarelerinde ve devamında münacatta bulunan diğer peygamberler ile ilgili ifadelerde kadeh duası okunduktan sonra edilecek duaların kabul edileceği görüşü belirtilmektedir. Yukarıdaki şiirin şairi bunu hatırlatırcasına, "Meyhaneci sürekli olarak kadeh duası okuduğu için şarap içenlerin duası kabul oluyor." demektedir. Divan şairleri bir beyite sadece mazmun yerleştirmezler. Kelimelerin anlam, yazım ve ses değerlerini göz önünde bulundurarak olabildiğince çok çeşit edebi sanatı şiirlerine yerleştirme gayretinde olurlar. Şevki'nin beyitinde kadeh duasındaki kadeh kelimesinin "mey-hâre", "mey-kede", "dem" kelimeleriyle birlikte kullanılması mürâat-ı nazir sanatının ortaya çıkmasına imkân tanımıştır. Nitekim temel konularından biri (mecazi veya hakiki) şarap olan divan şairlerinin kadeh duasını şiirlerinin malzemesi olarak sıkça kullanmalarında bu imkanın önemli payı bulunmaktadır.

Elinde subha-i mercânı erguvân çıkmış

Kadeh du'âsın okur yârı etmekle teshîr⁵²

ŞEYH GÂLİB

NESRE ÇEVİRİ: Erguvan, elinde mercan tespihi le çıkmış sevgiliyi büyülemek için kadeh duasını okumaktadır.

Şerh-i Du'â-yı Kadeh metinlerinde geçen "Bu kadehüñ du'âsın biraz şuya oğuyalar, ol kuluñ üstüne sepeler... eger bu du'âyı ölüñün kefenine yaza, kabre koyduklarını vağıt..."⁵³, "her kişi ki bu du'âyı gül şuyıyla misk ve za'ferânla birlikte ki taşa yaza, şuyla yuya bir şışeye kıoya"⁵⁴... bir 'avret şarplansa ol şudan bir kıatre içürelere, derĥâl toğıra ve eger bir kişinüñ oğlan ĥâceti ola dağı"⁵⁵..., "...her kim bu du'âyı bir murâd üzerine oğusa murâdı müyesser ola..."⁵⁶, "...her kim bu du'âyı şü üzerine oğusa üfürse ol şuyı kıanķı sinle üzere şaçsa ol kıabrüñ 'azâbı kıyâmete değin götürüle..."⁵⁷ ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla kadeh duası tedavülde olduğu zamanlarda bazı insanlar tarafından sihir/büyü yapmak amacıyla kullanılmıştır. Bu tarihi sosyolojik bilgi yukarıdaki beytin mazmununu oluşturmaktadır. Şair bu beyitte erguvan çiçeğini kişileştirerek, elinde mercan tespih ile kadeh duası okuyup sevgilisini büyülemeye çalışın bir büyücü olarak portreleştirmiştir.

⁵¹ Kınalı-zâde Hasan Çelebi, a.g.e. s. 537.

⁵² Şeyh Gâlib Divanı, (hızl.) Naci Okçu, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay., Kaside 32/Beyit 23.

⁵³ 1. Nüsha, vr. 127b.

⁵⁴ 1. Nüsha, vr. 131a.

⁵⁵ 1. Nüsha, vr. 131b.

⁵⁶ 2. Nüsha, vr. 42b.

⁵⁷ 3. Nüsha, vr. 17a.

Divanlardan tespit ettiğimiz, kadeh duasının sihir amacıyla kullanıldığı bilgisini barındıran diğer beyitler şunlardır:

N'ola nergis gibi mest ola dü çeşm-i bülbül

Gülü teshîre çeker vird-i kadeh tâ be-seher⁵⁸

HAFÎD

NESRE ÇEVİRİ: Bülbülün iki gözü nergis gibi mest olsa buna şaşılmalı. Gülü büyülemek için seher vaktine kadar kadeh duası okur.

Cânâ kadeh du'âsını teshîr dilleri

Çeşm-i siyâh mestüne gelmez kelâl okur⁵⁹

HÂLET EFENDİ

NESRE ÇEVİRİ: Ey sevgili, gönülleri büyülen kadeh duası siyah gözlerine etki etmez, bıkkınlık verir.

Hırz-ı bâzû idelim cümle du'â-yı kadehi

Basmasun yâd ayağı bu gice bezm-i meye tâ⁶⁰

NEVRES-İ KADÎM

NESRE ÇEVİRİ: Tüm kadeh duasını kolumuza sardığımız bir muska yapalım. Böylelikle şarap meclisimize yabancı ayağı basmasın.

Kadeh duasının sihir amacıyla kullanılması bilgisini hâvî diğer bir beyit olan aşağıdaki beyitte şair, “Geceleri bizim yalnız olduğumuzu mu zannettin?” ifadesiyle geceleri sevgili ile beraber olduğunu ima etmektedir. Şairin geceyi sevgiliyle geçirmenin yolunu belirtmeyerek bulmacaya dönüştürdüğü mazmunun izahı şerh metninde geçen “...her kim bu du'âyı bir murâd üzerine okusa murâdî müyesser ola...”⁶¹cümlesinde mevcuttur. Şairin muradı geceyi sevgiliyle geçirmektir. Kadeh duası okuduğu için muradı müyesser olmakta, geceyi sevgiliyle geçirmektedir.

Her gice hâlî mi sanduñ subha dek yohsa bizi

Okuyup üfürmeden kadeh du'âsın yatmayuz⁶²

REZMÎ

NESRE ÇEVİRİ: Geceleri sabaha kadar bizim yalnız olduğumuzu mu zannettin? Kadeh duasını okuyup üflemeden uyumayız.

⁵⁸ **Hafîd Divanı**, (hzl.) Gülmedine Koç Acar, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2006, s. 143.

⁵⁹ **Hâlet Efendi Divanı**, (hzl.) İ. Çetin Derdiyok, Karahan Yay., Adana, 2005. Gazel 8/Beyit 4.

⁶⁰ **Nevres-i Kadîm ve Türkçe Divanı**, (hzl.) Hüseyin Akkaya, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994. Tarih 13/Beyit 8.

⁶¹ 2. Nüsha, vr. 42b.

⁶² **Rezmî Divanı**, (hzl.) Mehmet Gürbüz, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005. Gazel 199/Beyit 2.

Kadeh duası şerhlerinde yer verilen "...Eger kıl şol kadar günâh işlese ki kâfdan kâfa tolu ola, Hâk Te'âlâ 'azze ve celle bu du'ânun hürmetinde gülşen-i 'afv kıla..."⁶³, "...eger bu du'â-yı kadehün şerhini eyitse ümmetüm tã'atı ve 'ibâdeti kıoyalardı bu du'âyıla 'amel eyleyelerdi ..." ⁶⁴ve "...her kim bu du'âyı i'tikâd ile okusa Hâk Te'âlâ günâhların 'afv eyleye..."⁶⁵ ifadelerine bakılırsa şerh metinlerine göre, kadeh duasını okuyan kişi dinin gereklerini hiç yerine getirmemiş, sonsuz sayıda günâh işlemiş biri de olsa Allah Teâlâ onun tüm günâhlarını hemen affedecektir. Dinin bu kolaylığını elde etmenin yolu kadeh duası okumaktır. Aşağıdaki beyitte şair, Şerh-i Du'â-yı Kadehin bu vafına telmihte bulunmaktadır:

Evrâdumuz du'â-yı kadehdür hemân bizüm

*Yoluñ kolayın alucı pârsâlaruz*⁶⁶

BEHİŞTÎ

NESRE ÇEVİRİ: Sürekli okuduğumuz zikir kadeh duasıdır. İşin kolayına kaçan sofularız.

Kadeh duası şerhlerinde öne sürülen iddialar arasında bu duanın çeşitli hastalıkları iyileştirmesi, dert, bela ve sıkıntıları gidermesi bulunmaktadır. "...Eger bir kimse bu kadeh du'âsın hâste üzerine okusa şifâ bula..."⁶⁷, "...ya bir 'illet ola ki hîç dârü aña kâr kılmaya ol şudan içe. Hâk Te'âlâ fermânıyla hoş ola..."⁶⁸, "...eger bir kimse gövdesine sürse ...elem irişmeye..."⁶⁹ ve "...her kişün kim başı ve yüregi zaħmet virse ya bir 'illeti olsa kim hîç otıla çäre olmasa ... Hâk Te'âlâ kudretiyle ol zaħmetden kırtıla şifâ bula... yetmiş dürlü rence keffâretdür..."⁷⁰ cümleleri bu iddiaları yansıtmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde Atâyî, gam hastasının şifası için üzerinde ayvatüyle ile kadeh duası yazılan sevgilinin dudaklarını işaret etmektedir. Sehâbî, ikiyüzlülük ve kaba sofuluk belasından kurtuluş için kadeh duasının dilimize vird edinmemizi önermektedir. Şerîfî ise gamın, derdin giderilmesi için kadeh duasının okunmasını tavsiye ediyor. Şerîfî'nin, kadeh duasının çok "yönlü", "özellikli" bir dua olduğunu ifade etmek için kullandığı "havâs" kelimesinin, "bazı hastalıklara manevi etkide bulunması için kullanılan dualar"⁷¹ anlamını da sezdirmesi başarılı bir edebi sanat olarak dikkat çekmektedir.

Virse şifâ lebün nola dil-i hasta-ı gama

*Yazdı kadeh du'âsın ana ey nigâr hat*⁷²

NEV'Î-ZÂDE ATÂYÎ

NESRE ÇEVİRİ: Ey sevgili, dudakların dert hastası olan gönle şifa verirse buna şaşılmamalı çünkü ayvatüyle ona kadeh duası yazdı.

⁶³ 1. Nüsha, vr. 127b.

⁶⁴ 3. Nüsha, vr. 18b.

⁶⁵ 2. Nüsha, vr. 43ab.

⁶⁶ Behiştî (Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni), (hzl.) Yaşar Aydemir, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1999. Gazel 209/Beyit 3.

⁶⁷ 1. Nüsha, vr. 127a.

⁶⁸ 1. Nüsha, vr. 131a.

⁶⁹ 3. Nüsha, vr. 17a.

⁷⁰ 3. Nüsha, vr. 19ab.

⁷¹ Mehmet Kanar, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yay., İstanbul, 2009, s. 1274.

⁷² Nev'î-zâde Atâyî Divanı, (hzl.) Saadet Karaköse, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya, 1994. Gazel 116/Beyit 4.

*Belâ-yı zühd ü riyâdan şu kim dilerse halâs
Kadeh du'âsını vird eylesün ma'a'l-ihlâs⁷³*

SEHÂBÎ

NESRE ÇEVİRİ: İkiyüzlülük ve ham sofuluk belasından kurtulmak isteyen samimi bir şekilde kadeh duasını okusun.

*Zâhidâ okı du'â-yı kadehi def'-i gama
Gördi erbâb-ı safâ anda nice dürlü havâs⁷⁴*

ŞERÎFÎ

NESRE ÇEVİRİ: Ey ham sofu, gamdan kurtulmak için kadeh duası oku. (Gönlü) temiz insanlar onda nice türlü (manevi etkisi olan) özellikler gördü.

Kadeh duasının dert, keder ve sıkıntıları giderdiği inancına atıfta bulunulan diğer beyitler şunlardır:

*Cânlara leblerün du'â-yı kadeh
Dillere vird anuñın oldı havâs⁷⁵*

AYNÎ (Karamanlı)

NESRE ÇEVİRİ: Dudakların canlara kadeh duası (etkisinde bulunduğu için) dillerde (manevi etkisinden dolayı) zikir oldu.

*Hem-kadeh olma tururken Hâletî agyâr ile
Olmasun rencîde-hâtır ol du'â-gûyun senün⁷⁶*

HÂLETÎ

NESRE ÇEVİRİ: (Ey sevgili), yabancılar ile içki içme ki senin duacının gönlü kırılmasın.

*N'ola hûn-i dili hem-keyf-i mey -i nâb olsa
Ki du'â-yı kadehi eyledi ezber lâle⁷⁷*

ŞEYHÜLİSLAM ES'AD

NESRE ÇEVİRİ: Lalenin gönül kanı saf şarapla aynı keyfî verse buna şaşılmamalı çünkü o, kadeh duasını ezberledi.

Şerh-i Du'â-yı Kadeh metinlerinde "...Hâk Te'âlâ hâzretinden bundan ulu du'â yokdur..."⁷⁸, "...bu du'ânun ululuğı güçdür. Tañrı Te'âlâ adlarından ulu adı bu du'ânun içindedür. Dükeli du'âların ulusudur..."⁷⁹, "...Hâk Te'âlâ hâzretiden bu du'âleyn 'azîz hürmetlü nesne yokdur..."⁸⁰, "...bu du'ânun şerhi ve fâ'idesi ve fazîleti bî-kıyâs ve bî-nihâyet imiş..."⁸¹ ve "...du'â-yı kadehün ululuğı ve kerâmeti olur

⁷³ **Şehâbî Divanı**, (hzl.) Cemal Bayak, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay., s. 87, Gazel 180/Beyit 1.

⁷⁴ **Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi**, (hzl.) Sadık Yazar, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006. Gazel 159/Beyit 4.

⁷⁵ **Karamanlı Aynî ve Divanı**, (hzl.) Ahmet Mermer, Akçağ Yay., Ankara, 1997, Gazel 238/Beyit 2.

⁷⁶ Bayram Ali Kaya, a.g.t., Gazel 431/Beyit 7.

⁷⁷ **Şeyhülislam Es'ad Divanı**, (hzl.) Muhammet Nur Doğan, MEB Yay., Ankara, 1997, Kaside 12/Beyit 4.

⁷⁸ 1. Nüsha, vr. 127b.

⁷⁹ 1. Nüsha, vr. 128b-129a.

⁸⁰ 3. Nüsha, vr. 17a.

⁸¹ 3. Nüsha, vr. 18b.

kim Haq Te'ālā adlarından biri bu du'ā içindedür cümle adlarıñ ulusudur...⁸², gibi ifadelerle kadeh duasının güvenilir, saygın, nitelikli, yüce bir dua olduğu belirtilmektedir. Kadeh duası şerhinin bu iddiası halk tarafından kabul görmüş olmalıdır ki bu kabulü aşağıda vereceğimiz beyitlerin anlamlarında okumaktayız:

Kadeh du'âsını gör de mukayyed olma

*Nedîm Hikâyet-i Key ü Cemşîde Cem fesânesine*⁸³

NEDİM

NESRE ÇEVİRİ: Ey Nedim, kadeh duasını gör de Key ile Cemşid'in hikâyesine, Cem'in efsanesine inanma.

Gâfil olma kadeh du'âsından

*Öyle makbûl olur du'â yokdur*⁸⁴

GELİBOLULU ÂLÎ

NESRE ÇEVİRİ: Kadeh duasından habersiz olma, onun gibi makbul dua yoktur.

“...her kim bu du'âyı götürse sefere gitse eger kâfdan kâfa seyr iderse ol kişiye hiç ziyân irmeye...”⁸⁵, “...eger bu du'âyı okuyasun, kendüziñe urasun, oda urasun, bir kılıñ yaqdırmaya...”⁸⁶ve“...bir kişi bu du'âyı okuya yâhûd kendüde götüre, eger biñ kılıç uralar kesmeye...”⁸⁷cümlelerine bakılırsa şerh metninde kadeh duasının cevşen işlevi gördüğünün, yani insanı bir zırh gibi koruduğunun iddia edildiği görülür. Aşağıdaki beyitte sâkînin kadeh duası okuyarak âşıklarından korunduğunu söyleyen şair, bu bilgi üzerine mazmununu tesis etmiştir.

Kadeh du'âsını okur savarmış 'uşşâkı

*Hele bizi de du'âdan unutmasun sâkî*⁸⁸

KÂMÎ

NESRE ÇEVİRİ: Sâkî, kadeh duası okuyarak âşıklarını savarmış, bizi de o duadan unutmasın.

Yukarıdaki örneklerden hareketle divan şairlerinin beyitlerine konu olan pek çok kadeh duası mazmununun izahının Şerh-i Du'â-yı Kadeh metinlerinde bulunduğunu söylemek doğru olacaktır ancak bu mazmunun olduğu her beyitin şerh metniyle açıklanabileceği sonucuna ulaşmak doğru değildir. Divanlar arasında tespit ettiğimiz kadeh duasını içeren bazı beyitler ile şerh metni arasında herhangi bir anlam ilintisi kurulamayacağı görülmektedir. Asıl mazmunu kadeh duası ile bağlantılı başka bir olgu olan söz konusu bu beyitlerin anlamlarını, kelime kadrolarını göz önünde bulundurduğumuzda bunların iki grupta toplandıkları dikkat çekmektedir.

İlk grubu oluşturan beyitlerin esas mazmunu Osmanlı dini-sosyal yaşantısının temel unsurlarından olan dualardır. Zengin bir İslamî yaşam kültürüne sahip Osmanlı vatandaşlarının gündelik hayatında nur duası, seyf duası, sürhübad duası, ism-i a'zam duası, devlet duası gibi dualar önemli yer edinmekteydi. Üstelik bu duaların isimlerinde geçen nur kelimesi aydınlık,

⁸² 3. Nüsha, vr. 19a.

⁸³ **Nedim Divanı**, (hzl.) Abdülbaki Gölpınarlı, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1951. s. 336.

⁸⁴ **Gelibolulu Mustafa Âlî ve Divanı - Vâridatül-Enîka**, (hzl.)Kudret Altun, Özlem Kitabevi, Niğde 1999, Musammat 3/Bend 5/Beyit 3. s. 159.

⁸⁵ 2. Nüsha, vr. 43a.

⁸⁶ 1. Nüsha, vr. 127b.

⁸⁷ 1. Nüsha, vr. 131b.

⁸⁸ **Edirneli Kâmî ve Divanının Tenkitli Metni**, (hzl.) Gülgün Erişen Yazıcı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998. Müfredat 160.

(mecazen) sevgilinin aydınlık yüzü; seyf kelimesi kılıç, (mec.) sevgilinin kaşları; sürh kelimesi kırmızı, (mec.) sevgilinin kırmızı dudağı/yanağı; bâd kelimesi olmak, rüzgar, nefes, şarap; sürhbad kelimesi (farsça) kırmızı olsun; a'zam kelimesi en büyük gibi geniş anlam değerlerine sahiptir. En az kelimeye en çok anlamı yüklemeyi sanatsal başarı olarak gören divan şairleri dua isimlerinin onlara sağladığı zengin malzemeyi şiirlerinin mazmunu yaparak değerlendirmişlerdir. Dini-sosyal yaşamın önemli bir unsuru olan ve ismi şairlere anlam oyunları oynama imkânı tanıyan kadeh duası da çoğu kez mazmunu dualar olan beyitlerde kendine yer bulmuştur. Bu beyitler şunlardır:

Şarâb-ı âl derdinden habab-ı mey hevâsından

Du'âmuz lâzım oldu geh kadeh geh surh-bâd olmak⁸⁹

GELİBOLULU ÂLÎ

NESRE ÇEVİRİ: Kırmızı şarap derdinden, şarabın kabarcığından bazen kadeh, bazen sürhbad duası okumamız lazım geldi.

Nizâmî gamzen ile leblerüni yâd ideli

Du'â-yı seyfi okur gâh geh du'â-yı kadeh⁹⁰

KARAMANLI NİZÂMÎ

NESRE ÇEVİRİ: Nizâmî yan bakışın ile dudaklarını analı bazen kılıç bazen kadeh duası okur.

Kadeh du'âsı şikest-i humara kâfidir

Mu'âşirân-ı çemen kâr-ı seyf bilmezler⁹¹

NÂ'İLÎ-İ KADİM

NESRE ÇEVİRİ: Kadeh duası baş ağrısını kırmaya yeter. Bahçede yaşayanlar kılıç işi bilmezler.

Kadeh âyetlerini nûr ile tefsîr eyler

Girse şeyhiñ eline gâh giribân-ı kadeh⁹²

NEVRES-İ KADİM

NESRE ÇEVİRİ: Şeyhin eline kadehin yakası girdiği zaman kadeh ayetlerini nur ile tefsir eder.

Kadeh du'âsını vâ'iz işitmesün yohsa

Anın da hükmini te'sîr-i sürh-bâde virür⁹³

NEVRES-İ KADİM

NESRE ÇEVİRİ: Vaaz veren hoca kadeh duasını işitmesin yoksa onun da hükmünü sürhbad duasının etkisine verir.

Kadeh duasının yer aldığı, izahı Şerh-i Du'â-yı Kadeh'e dayanmayan ikinci gruptaki beyitlerin ise açıklaması sanıyoruz ki divan edebiyatının temel çatışanlarından olan rind ile zâhîde dayanmaktadır. Rind ile zâhîde hemen hemen her divan şairinin kalemine konu olan birbirine zıt iki

⁸⁹ Kudret Altun, a.g.e., Gazel 273/Beyit 4, s. 343.

⁹⁰ Karamanlı Nizâmî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı, (hzl.) Haluk İpekten, Atatürk Üniversitesi Yayınları, No. 208, Ankara, 1974. Gazel 7/Beyit 7.

⁹¹ Nâ'îlî Divanı, (hzl.) Haluk İpekten, Akçağ Yay., Ankara, 1990. Gazel 52/Beyit 4, s. 178.

⁹² Hüseyin Akkaya, a.g.t., Gazel 16/Beyit 2.

⁹³ A.g.t., Gazel-i Nâkıs 31/Beyit 2.

tiptir. Rind; dünyevi kaygılardan sıyrılmış, gösteriştten uzak duran, maddeye kıymet vermeyen bir hüviyet sergiler. Divan şairleri kendilerini bu tip içerisinde kategorize ederler. Şarap, meyhane, sâkî, câm gibi içki meclisiyle ilgili imajların sıkça kullanımının meşruiyetinin dayanağı da rind tipinde mevcuttur. Zâhid ise duygudan yoksun olarak körü körüne ibadet eden, her mübahı haram sayan, çatık kaşlı, ham ve kaba sofu karakteridir. Kadeh duası; ismindeki “kadeh” kelimesinin meyhanede derbeder bir hayat yaşayan rindin elinden düşürmediği içki kabı anlamını taşıması, “dua” kelimesinin ise işi gücü yasaklamak ve körü körüne ibadet etmek olan dindar zâhidi anımsatması nedeniyle asıl mazmunun rind ile zâhit veya bunlardan sadece birinin olduğu beyitlerde bazen muhteva olarak kullanılmıştır. Bu şekilde teşekkül etmiş beyitler aşağıda verilmiştir:

Hemîşe zikrüm olupdur benüm şarâb-ı zâhid

‘Aceb mi virdün olursa senün du’â-yı kadeh⁹⁴

AYNÎ (Karamanlı)

NESRE ÇEVİRİ: Ham sofunun şarabı devamlı olarak söz ettiğim (şey) olmuştur. Kadeh duası senin dilindeki zikir olursa buna şaşılmaz.

Riyâsına ne nazar şimdi bir zamân var idi

Kadeh du’âsını zâhid okurdu ez-berden⁹⁵

KÂTİP-ZÂDE SÂKİB

NESRE ÇEVİRİ: Ham sofunun ikiyüzlülüğüne bakmayın şimdi. Bir zamanlar kadeh duasını ezberden okurdu.

Tolar ehl-i bezmün sadâsıyla dehr

Okurlar meger kim du’â-yı kadeh⁹⁶

MOSTARLI ZİYÂ’Î

NESRE ÇEVİRİ: Dünya, içki meclisindekilerin sesiyle dolar. Çünkü onlar kadeh duası okurlar.

Eyle kadeh du’âsını evrâd-ı subh u şâm

Devr it semâ’-ı şevkile peymâneler gibi⁹⁷

NECCÂR-ZÂDE RIZA

NESRE ÇEVİRİ: Kadeh duasını sabah akşam okuduğun dua eyle. Şevk semâ’ıyla kadeh gibi dön.

Câm-ı mey böyle şikest olacağı bellü idi

Halk çokdan okumuşlardı du’âsın kadehün⁹⁸

BÂKÎ

NESRE ÇEVİRİ: Şarap bardağının böyle kırılacağı belli idi. Halk çokdan kadehin duasını okumuştur.

⁹⁴ Ahmet Mermer, **a.g.e.**, Gazel 98/Beyit 2.

⁹⁵ **Kâtip-zâde Sâkib Mustafa Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni**, (hızl.) Mehmet Kırbıyık, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 1999. Gazel 473/Beyit 4.

⁹⁶ Müberra Gürgendereli, **a.g.t.**, Gazel 48/Beyit 2.

⁹⁷ **Neccâr-zâde Rıza Divanı’nın Edisyon Kritiği**, (hızl.) Mehmet Özdemir, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 1999. Gazel 273/Beyit 5.

⁹⁸ **Bâkî Divanı**, (hızl.) Sabahattin Küçük, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay., s. 195, Gazel 270/Beyit 3.

SONUÇ

Saiki Ahmet Talat Onay'ın “Şiirlerimizde geçen ‘kadeh duası’ tabirinin delalet ettiği mazmun tamamıyla anlaşılamamıştır.”⁹⁹sözleri olan bu çalışmamızın sonunda şu neticelere ulaşmak mümkündür:

- Mazmun; divan edebiyatının yaşandığı dönemin sosyal, siyasal, dini, askeri, ekonomik hayatın bilgi, duygu ve zevk bütünlüğü içerisinde, birbiriyle anlam bağı bulunan kelimelerin bir mısra ya da beyite yerleştirilip bunların çağrışımlarından, anlamsal boyutlarından hareketle yoğun bir duygu ve geniş bir anlam dünyası oluşturma sürecidir.
- İslami yaşamın hâkim olduğu Osmanlı toplumunda oldukça zengin bir dua kültürü bulunmaktaydı. Bu zengin kültürün önemli dualarından biri kadeh duasıydı. Söz konusu bu dua, yaşadıkları dönemin yaşam unsurlarını sanatlarının muhtevasına dönüştüren divan şairlerince mazmun olarak kullanılmıştır.
- 142 divanın taranması sonucunda kadeh duasının doğrudan yer aldığı 32 beyitin tespit edilmesi bu duanın divan şairlerince rağbet gösterilen bir mazmun konusu olduğunu göstermektedir.
- Yazma eser kütüphanelerinde; şimdiye kadar tespit edilmiş 5 nüshası bulunan, kadeh duasının ortaya çıkış hikâyesini, kullanım sahasını, etkilerini ve dua metnini içeren Şerh-i Du'â-yı Kadeh isimli kısa bir mensur metin bulunmaktadır. Divanlarda yer alan kadeh duası mazmunlarının çoğunun izahı bu şerh metnindeki bilgilere dayanmaktadır. Nitekim kadeh duasının geçtiği 32 beyitten 22'sinin anlamı, ancak şerh metnindeki cümlelerin yardımıyla anlaşılır hale gelmektedir.
- Osmanlı dini-folklorik yaşantısının önemli unsurları olan seyf duası, nur duası, sürhübad duası, ism-i a'zam duası gibi meşhur duaların asıl mazmun olduğu bazı beyitlerde, kadeh duası ikincil rolde kullanılmıştır. Genelde isimlerinin yan anlamlarıyla şairlere sanat yapma imkânı tanıyan bu duaların varlığından haberdar olmak, “kadeh duası” ifadesini barındıran bazı beyitlerin izahını mümkün kılmaktadır.
- Kadeh duası isminde bulunan “kadeh” ve “dua” kelimeleri divan edebiyatının temel tiplerinden “rind” ile “zahidi” sembolize edecek anlamlara sahiptir. Bu nedenle bu tiplerin birlikte ya da tek başlarına esas mazmun oldukları, özellikle divan şairinin hüviyeti olan “rind”i yansıtan şarap, meyhane, sâkî, bezm, peymâne gibi kelimelerle örülen beyitlerde kadeh duasının doldurma unsur olarak kullanıldığı görülmektedir. Bundan dolayı bu temel çatışmayı göz önünde bulundurmak kadeh duası imajının geçtiği beyitlerin anlaşılmasına yardım edecek başka bir yaklaşım tarzı olacaktır.
- Divan şairlerinin esas mazmun veya doldurma unsur olarak kadeh duasına rağbet etmelerinin nedenleri olarak Osmanlı toplumunda dua kültürünün zengin olması, kadeh duası şerhlerinin gizemli anlatımlar içermesi, bu duanın isminin şairin anlam sanatları yapmasına imkân tanımamasını sayabiliriz.

⁹⁹ A.T.Onay, a.g.e., s. 216.

- Ahmet Talat Onay'ın bir bilene rastlanmadığını söylediği kadeh duası mazmunu; Şerh-i Du'â-yı Kadeh isimli risale, rind – zâhid çatışması ve Osmanlı toplumunun zengin dua kültürü bağlamlarıyla düşünüldüğünde neredeyse tamamen izah edilecek hale gelmektedir.

KAYNAKÇA

- AKÜN, Ömer Faruk, Divan Edebiyatı Mad., Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C.9, İstanbul, 1994.
- Azmi-zâde Hâletî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni, (hızl.) Bayram Ali Kaya, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Edirne, 1996.
- Bâkî Divanı, (hızl.) Sabahattin Küçük, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay.<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75644/baki-divani.html> (ET: 09.11.2012)
- Behiştî (Hayatı, Şahsiyeti, Eserleri ve Divanının Tenkitli Metni), (hızl.) Yaşar Aydemir, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1999.
- CEYLAN, Ömür, Böyle Buyurdu Sûfî, Kapı Yay., İstanbul, 2010.
- ÇAVUŞOĞLU, Mehmet, Mazmun, Türk Dili, S.388-389, Ankara, 1984.
- DEMİREL, Şener, “Mazmun Üzerine Bir Değerlendirme” Bilig, Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi, S.21, Ankara, 2002.
- DİLÇİN, Cem, Örneklerle Türk Şiir Bilgisi, Türk Dil Kurumu Yay., Ankara, 1984.
- Duâu'l-Kebîr, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 1454.
- Duâu's-Seyf, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 2935.
- Edirneli Kâmî ve Divanının Tenkitli Metni, (hızl.) Gülgün Erişen Yazıcı, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, 1998.
- Fuzûlî Divanı, (hızl.) Kenan AKYÜZ ve Diğerleri, Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- Hafîd Divanı, (hızl.) Gülmedine Koç Acar, Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2006.
- Hâlet Efendi Divanı, (hızl.) İ. Çetin Derdiyok, Karahan Yay., Adana, 2005.
- İPEKTEN, Haluk, Fuzûlî Hayatı, Edebi Kişiliği, Eserleri ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Ankara, 1973.
- İPEKTEN, Halûk, Nâilî Hayatı, Edebi Kişiliği ve Bazı Şiirlerinin Açıklamaları, Atatürk Üniv. Fen-Edebiyat Fak. Yay., Erzurum, 1984.
- KALPAKLI, Mehmet, Osmanlı Divan Şiiri Üzerine Metinler, Yapı Kredi Yay., İstanbul, 1999.
- KANAR, Mehmet, Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, Say Yay., İstanbul, 2009.
- Karamanlı Aynî ve Divanı, (hızl.) Ahmet Mermer, Akçağ Yay., Ankara, 1997.
- Karamanlı Nizami Hayatı, Edebi Kişiliği ve Divanı, (hızl.) Haluk İpekten, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1974.

- Kâtip-zâde Sakıb Mustafa Hayatı, Eserleri, Edebi Kişiliği ve Divanının Tenkitli Metni, (hzl.) Mehmet Kırbıyık, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya, 1999.
- Kınalı-zâde Hasan Çelebi, Tezkiretü'ş-Şu'arâ, (hzl.) İbrahim Kutluk, TTK Yay., Ankara, 1989.
- KURNAZ, Cemal ve TATÇI Mustafa, Ümmi Divan Şairleri ve Enveri Divanı, MEB Yay., Ankara, 2001.
- Mecmû'a-i Eş'âr, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Ali Nihat Tarlan Bölümü, nr. 59.
- MENGİ, Mine, Divan Şiiri Yazıları, Akçağ Yay., Ankara 2000.
- Mostarlı Ziyâ'î Divanı, (hzl.) Müberra Gürgendereli, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay.<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83435/mostarli-ziyai-divani.html>(ET: 09.11.2012)
- Nâ'ili Divanı, (hzl.) Haluk İpekten, Akçağ Yay., Ankara, 1990.
- Necâtî Beg Divanı, (hzl.) Ali Nihat Tarlan, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1963.
- Neccâr-zâde Rıza Divanı'nın Edisyon Kritiği, (hzl.) Mehmet Özdemir, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 1999.
- Nedim Divanı, (hzl.) Abdulbaki Gölpınarlı, İnkılap Kitapevi, İstanbul, 1951.
- Nef-i Divanı, (hzl.) Metin AKKUŞ, Akçağ Yay., Ankara, 1993.
- Nev'i-zade Atayi Divanı, (hzl.) Saadet Karaköse, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Malatya, 1994.
- Nevres-i Kadim ve Türkçe Divanı, (hzl.) Hüseyin Akkaya, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, İstanbul, 1994.
- ONAY, Ahmet Talat, Eski Türk Edebiyatında Mazmunlar ve İzahi, (hzl.) Cemal Kurnaz, Birleşik Yay., Ankara, 2007.
- Prof. Dr. Ali Nihat Tarlan'ın Makalelerinden Seçmeler, Atatürk Kültür Merkezi Yay., Ankara, 1990.
- Rezmî Divanı, (hzl.) Mehmet Gürbüz, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2005.
- Risâletü'l-Ed'ıye, Manisa İl Halk Kütüphanesi, Yazma Eserler Bölümü, No: 1567/3.
- Sehâbî Divanı, (hzl.) Cemal Bayak, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay.<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-83437/sehabi-divani.html> (ET: 09.11.2012)
- SERDAROĞLU, Vildan, Sosyal Hayat Işığında Zâtî Divanı, İSAM Yay., İstanbul, 2006.
- Seyyid Şerîfî Mehmed Efendi; Hayatı, Divanı ve Hilyesi, (hzl.) Sadık Yazar, Fatih Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- Şeyh Ahmed Ziyaeddin-i Gümüşhanevi, Mecmuatü'l-Ahzab, İslamoğlu Yay., İstanbul, ty.
- Şeyh Galib Divanı, (hzl.) Naci Okçu, Kültür Bakanlığı e-kitap Yay.<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/belge/1-75682/seyh-galib-divani.html> (ET: 09.11.2012)
- Şeyhülislam Es'ad Divanı, (hzl.) Muhammet Nur Doğan, MEB Yay., Ankara, 1997.

Turkish Studies

TANPINAR, Ahmed Hamdi, XIX. Asır Türk Edebiyatı, İstanbul, 1976.

TAVASLI, Yusuf, Tam Dua Kitabı, Tavaslı Yayınları, İstanbul, 2000.

TARAMA YAPILAN DİVANLAR LİSTESİ

1- Adlî Divanı – (hzl.) Yavuz Bayram, 2- Adnî Divanı – (hzl.) Osman Kufacı, 3- Âhî Divanı – (hzl.) Mustafa Kaçalin, 4- Ahmed Paşa Divanı – (hzl.) Ali Nihat Tarlan, 5- Ahmedî Divanı – (hzl.) Yaşar Akdoğan, 6- Ahmet Müsellem Efendi Divanı – (hzl.) Zafer Toprak, 7- Amrî Divanı – (hzl.) Mehmed Çavuşoğlu, 8- Antepli Aynî Divanı – (hzl.) Mehmet Arslan, 9- Âsâf Divanı – (hzl.) Ömür Ceylan, 10- Âşık Çelebi Divanı – (hzl.) Filiz Kılıç, 11- Avnî Divanı – (hzl.) Muhammet Nur Doğan, 12- Ayntablî Hâfız Divanı – (hzl.) Derya Tuyan, 13- Ayntablî Hâfız Abdülmecid-zâde Divanı – (hzl.) M. Beşir Ataç, 14- (Karamanlı) Aynî Divanı – (hzl.) Ahmet Mermer, 15- Azmî-zâde Hâletî Divanı – (hzl.) B. Ali Kaya, 16- Bâkî Divanı – (hzl.) Sabahattin Küçük, 17- Bâlî Divanı – (hzl.) Betül Sinan, 18- Behiştî Divanı – (hzl.) Yaşar Aydemir, 19- Beyânî Divanı – (hzl.) Fatih Başpınar, 20- Bî-nokta Tecellî Divançesi – (hzl.) Atabey Kılıç, 21- Çâkerî Divanı – (hzl.) Hatice Aynur, 22- Dede Ömer Rûşenî Divanı – (hzl.) O. Kemal Tavukçu, 23- Dimetokalı Vahdetî Divanı – (hzl.) Yılmaz Öztürk, 24- Fânî Divanı – (hzl.) Abdulkadir Kayhan, 25- Eğridirli Şeyhî Mehmed Divanı – (hzl.) Betül Dönmez Parlak, 26- Emrî Divanı – (hzl.) Yekta Saraç, 27- Enderunlu Halîm Divanı – (hzl.) Mehmet Turgutlu, 28- Erbilli Yusuf Garibî Divanı – (hzl.) Erhan Tosun, 29- Erzurumlu Zihnî Divanı – (hzl.) Muhsin Macit, 30- Es'ad Divanı – (hzl.) Muhammet Nur Doğan, 31- Fâik Mahmud Divanı – (hzl.) Fatma Koçak, 32- Fasîhî Divanı – (hzl.) Haluk Gökalp, 33- Fatin Divanı – (hzl.) Mehtap Erdoğan, 34- Feyzî Divanı – (hzl.) Yunus Kaplan, 35- Feyzî Halîl Divanı – (hzl.) M. Nurullah Yurttaş, 36- Figânî Divanı – (hzl.) Abdulkadir Karahan, 37- Fuzûlî Divanı – (hzl.) Kenan Akyüz v.d., 38- Gelibolulu Âlî Divanı – (hzl.) Kudret Altun, 39- Gelibolulu Sun'î Divanı – (hzl.) H. İbrahim Yakar, 40- Hafîd Divanı – (hzl.) Hacer Ünal, 41- Hakîkî Divanı – (hzl.) Erdoğan Boz, 42- Hakkı (Üsküdarlı) Divanı – (hzl.) Arzu Yıldırım, 43- Hâlet Efendi Divanı – (hzl.) İ. Çetin Derdiyok, 44- Hamdullah Hamdî Divanı – (hzl.) A. Emre Özyıldırım, 45- Hâmî Divanı – (hzl.) Adem Altay, 46- Handî Divanı – (hzl.) Ömer Özkan, 47- Harputlu Rahmî Divanı – (hzl.) Naci Onur, 48- Haşmet Divanı – (hzl.) M. Arslan-İ.Hakkı Aksoyak, 49- Hayâlî Bey Divanı – (hzl.) Ali Nihat Tarlan, 50- Hayretî Divanı – (hzl.) M.Çavuşoğlu-M.A.Tanyeri, 51- Hâzık Divanı – (hzl.) Hüseyin Güfta, 52- Hecrî Divanı – (hzl.) Ömer Zülfe, 53- Helâkî Divanı – (hzl.) Mehmed Çavuşoğlu, 54- İshak Çelebi Divanı – (hzl.) Ali Yıldırım, 55- Kadî Burhaneddin Divanı – (hzl.) Muharrem Ergin, 56- Kâimî Divanı – (hzl.) M. Uğur Aydın, 57- Kâmî (Edirneli) Divanı – (hzl.) G. Erişen Yazıcı, 58- Karamanlı Nizâmî Divanı – (hzl.) Haluk İpekten, 59- Kâtip-zâde Sâkib Divanı – (hzl.) Mehmet Kırbıyık, 60- Lâmekânî Hüseyin Divanı – (hzl.) İ. Halil Tuğluk, 61- Lebîb Divanı – (hzl.) Orhan Kurtoğlu, 62- Leylâ Hanım Divanı – (hzl.) Mehmet Arslan, 63- Muhammed Hilmî Divanı – (hzl.) Ekrem Bektaş, 64- Me'âlî Divanı – (hzl.) Gülçin Ambros, 65- Mecdî Mehmed Gazelleri – (hzl.) Ayşe Derya Eskimen, 66- Mekkî Divanı – (hzl.) Gürcan Karapanlı, 67- Mesîhî Divanı – (hzl.) Mine Mengi, 68- Meşhûrî Divanı – (hzl.) Y. Aydemir-H. Çeltik, 69- Mezâkî Divanı – (hzl.) Ahmet Mermer, 70- Mihrî Divanı – (hzl.) Mehmet Arslan, 71- Mirza-zâde Sâlim Divanı – (hzl.) Adnan İnce, 72- Mostarlı Ziyâ'î Divanı – (hzl.) Müberra Gürgendereli, 73- Münîrî Divanı – (hzl.) Ersen Ersoy, 74- Mustafa Ma'nevî Divanı – (hzl.) Mustafa Tatçı, 75- Mustafa Refik Divanı – (hzl.) Hasan Kaplan, 76- Mütvellî-zâde Ömer İhyâ Divanı – (hzl.) Nazım H. Polat, 77- Muvakkit-zâde Pertev Divanı – (hzl.) Ekrem Bektaş, 78- Enverî Divanı – (hzl.) C.Kurnaz-M.Tatçı, 79- Nâ'ilî-i Kadîm Divanı – (hzl.) Haluk İpekten, 80- Nakşî Divanı – (hzl.) Emrah Ayhan, 81- Nâmî Divanı – (hzl.) Ahmet Yenikale, 82- Nâşid Divanı – (hzl.) Ömer Zülfe, 83- Nazîf Divanı – (hzl.) Mehmet Elaldı, 84- Necâtî Beg Divanı – (hzl.) Ali Nihat Tarlan, 85- Neccâr-zâde Rızâ Divanı – (hzl.) Mehmet

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012

Özdemir, 86- Nedim Divanı – Abdalbaki Gölpınarlı, 87- Nedim-i Kadîm Divanı – (hzl.) Halil N. Boztepe, 88- Nef'î Divanı – (hzl.) Metin Akkuş, 89- Nehcî Divanı – (hzl.) Neslihan Koç, 90- Nesîmî Divanı – (hzl.) Hüseyin Ayan, 91- Neşâtî Divanı – (hzl.) Mahmut Kaplan, 92- Nev'î Divanı – (hzl.) M.Tulum-M.A.Tanyeri, 93- Nev'î-zâde Atâyî Divanı – (hzl.) Saadet Karaköse, 94- Nevres-i Kadîm Divanı – (hzl.) Hüseyin Akkaya, 95- Nigârî Divanı – (hzl.) Azmi Bilgin, 96- Ni'metî Divanı – (hzl.) G. Esra Ersöz, 97- Osman-zâde Tâ'ib Divanı – (hzl.) ?, 98- Rahîmî Divanı – (hzl.) Ahmet Mermer, 99- Ravzî Divanı – (hzl.) Yaşar Aydemir, 100- Refî'-i Kâlâyî Divanı – (hzl.) Bilal Alpaydın, 101- Revânî Divanı – (hzl.) Ziya Avşar, 102- Rezmî Divanı – (hzl.) Mehmet Gürbüz, 103- Ruznâmecî-zâde Şînâsî Divanı – (hzl.) Esat Harmancı, 104- Sa'îd Giray Divanı – (hzl.) Saadet Karaköse, 105- Sâmi Divanı – (hzl.) F. Sabiha Kutlar, 106- Sehâbî Divanı – (hzl.) Cemal Bayak, 107- Selikî Divanı – (hzl.) Ömer Zülfe, 108- Sevdâyî Divanı – (hzl.) Zübeyde Yaşar, 108- Câzim Divanı – (hzl.) Ahmet Özbek, 109- Üsküdarlı Sırrî Divanı – (hzl.) Şevkiye Kazan, 110- Sırrî Hanım Divanı – (hzl.) Berat Acil, 111- Eğribozlu Sırrî Divanı – (hzl.) Sıddık Cansever, 112- Süheylî Divanı – (hzl.) M. Esat Harmancı, 113- Sutûrî Divanı – (hzl.) Emine Adaş, 114- Şehdî Divanı – (hzl.) Şeyda Bayındır, 115- Şehrî Divanı – (hzl.) Şener Demirel, 116- Şem'î Divanı – (hzl.) Murat Karavelioğlu, 117- Şeref Hanım Divanı – (hzl.) Mehmet Arslan, 118- Şerîfî Divanı – (hzl.) Sadık Yazar, 119- Şevkî İbrahim Divanı – (hzl.) Esmâ Tezcan, 120- Şeyh Gâlib Divanı – (hzl.) Naci Okçu, 121- Şeyh Hüsameddin Uşşâkî Divanı – (hzl.) Yavuz Özenç, 122- Şeyhî Mehmed Divanı – (hzl.) Oktay Nar, 123- Şeyhülislam Yahyâ Divanı – (hzl.) Hasan Kavruk, 124- Şuhûdî Divançesi – (hzl.) Ertuğrul Can, 125- Tâci-zâde Ca'fer Divanı – (hzl.) İsmail Erünsal, 126- Tecellî Divanı – (hzl.) Sebahat Deniz, 127- Tırsî Divanı – (hzl.) Kadriye Yılmaz Orak, 128- Tokatlı Kânî Divanı – (hzl.) İlyas Yazar, 129- Trabzonlu Avnî Divanı – (hzl.) Selma Ülker, 130- Usûlî Divanı – (hzl.) Mustafa İsen, 131- Ümmî Sinan Divanı – (hzl.) A.Azmi Bilgin, 132- Üsküdarlı Kâşif Divançesi – (hzl.) Mustafa Erdoğan, 133- Vahyî Divanı – (hzl.) Hakan Taş, 134- Vasfî Divanı – (hzl.) Mehmed Çavuşoğlu, 135- Vecdî Divanı – (hzl.) Ahmet Mermer, 136- Vusûlî Divanı – (hzl.) Hakan Taş, 137- Yahyâ Bey Divanı – (hzl.) Mehmed Çavuşoğlu, 138- Yakînî Divanı – (hzl.) Ömer Zülfe, 139- Yenişehirli Avnî Divanı – (hzl.) Lokman Turan, 140- Yunus Emre Divanı – (hzl.) Mustafa Tatçı, 141- Zâ'ik Divanı – (hzl.) Engin Karakoyun, 142- Zâtî Divanı (C. II) – (hzl.) Ali Nihat Tarlan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 7/4, Fall, 2012